

slovenské dotyky

ročník XV

číslo 3

marec 2010

cena: 18 Kč/0,6 €

Ruska v slovenskom drese

(str. 4)

Krst dualógu

(str. 5)

80 rokov slovenského hokeja

(str. 16-17)

Harmonicko-hravá farebnosť

(str. 24)

Partička

Dana

Dangla

Všetky volby aj cez internet?

VLADIMÍR SKALSKÝ

V roku 2006 umožnil slovenský volebný zákon konečne hlasovať aj zo zahraničia, a to v parlamentných voľbách korešpondenčnou formou. Išlo o novinku, celkom nepochybne pozitívnu. Ved' volebné právo je atribútom občianstva, nie pobytu. Napokon z krajín EÚ umožňujú volby zo zahraničia aj v Belgicku, Česku, Holandsku, Luxembursku, Nemecku, Poľsku, Portugalsku, Rakúsku, Španielsku a Veľkej Británii. Ale...

S touto možnosťou sa spájalo niekoľko „ale“. Išlo o predčasné voľby, kvôli čomu bolo veľmi málo času novú možnosť propagovať. Autor tohto úvod-

Aj preto Svetové združenie Slovákov v zahraničí ako reprezentant slovenskej diaspóry považovalo vždy úpravu volebných zákonov za veľmi dôležitú. Na valnom zhromaždení, ktoré sa konalo 31. októbra a 1. novembra 2009 to stanovilo ako jednu zo svojich absolútnych priorít. SZSZ v tomto smere začalo po valnom zhromaždení podnikať aj nové kolo krokov. Samozrejme, ani najväčší optimista by si nemyslel, že zmeny sa budú týkať ešte volieb do Národnej rady SR, ktoré nás čakajú v tomto roku. Avšak do budúca sa už riešenie rysuje...

Otázkou sa na svojom výjazdom zasadnutí v Holíči zaoberala 17. februára slovenská vláda. Výsledkom je, že na Slovensku sa už od roku 2011 mohlo voliť vo všetkých voľbách cez poštu. Nový volebný kódex by mal pripraviť aj pôdu pre voľby cez internet. „Dohodli sme sa, že môj nástupca, ktorý vzide z najbližších volieb, má pred sebou ideálny čas, aby urobil kompletný volebný kódex. Ten by zahŕňal všetkých päť volieb, ktoré u nás máme,“ povedal Tlačovej agentúre SR minister vnútra Róbert Kaliňák. „Môže tam byť otázka volieb cez poštu, ale samozrejme už aj úvaha o internetizácii. To bude ďalším bodom. Samozrejme, treba vyriešiť všetky financovania, moratória a podobné veci,“ povedal Kaliňák.

Na kódexe sa podľa Kaliňáka môže začať hneď po voľbách intenzívne pracovať a v roku 2011 by mohol byť prijatý. „Po tohtoročných voľbách budú tie najbližšie až o tri roky, čiže to bude dostatok priestoru na to, aby niekto obviňoval ministra, že to robí pre svoju stranu či pre niekoho iného. Nový minister má teda šancu vyhotoviť úplne nový a kvalitný volebný kódex,“ povedal Kaliňák, podľa ktorého by bolo ideálne, ak by zaň v parlamente hlasovali všetci.

Svetové združenie Slovákov v zahraničí prijalo toto vyhlásenie s uspokojením. Situáciu, keď bolo možné korešpondenčne voliť v parlamentných voľbách, nie však už v prezidentských, naozaj nemožno považovať za systémovú. Pri zjednodušení volieb je SZSZ pripravené spolupracovať s odborníkmi ministerstva vnútra i naprieč politickou scénou. Voľby prostredníctvom internetu sú do budúca jednoznačne najlepším riešením, ktoré významne zvýši komfort tohto aktu aj pre občanov SR žijúcich doma. Toto riešenie samozrejme predpokladá technickú prípravu, ktorá však bude užitočná aj pre celú autorizovanú komunikáciu so štátnou správou - napríklad pre podávanie daňových priznaní, rôznych žiadostí a pod. Voľby zo zahraničia prostredníctvom internetu vo všetkých krajinách EÚ predpokladajú aj Štokholmské odporúčania, schválené minulý rok organizáciou Európania vo svete. Na ich spracovaní práve v tejto kapitole sa výrazne podieľal aj autor týchto riadkov. Hlasovanie cez internet napokon nie je ničím nevyskúšaným. Skúsenosti s ním majú v rôznych typoch volieb v Estónsku, Francúzsku, Holandsku, Kanade, Švajčiarsku, USA

či Veľkej Británii. Prostredníctvom internetu volia americkí vojaci v zahraničí, voliť elektronicky mohli aj krajanovia vo voľbách do katalánskeho parlamentu. Prvou krajinou na svete, ktorá všetkým občanom umožnila hlasovanie v parlamentných voľbách cez internet, sa v roku 2007 stalo Estónsko, pričom tento spôsob si vybrali asi 3 % voličov. V čase internetového bankovníctva či zavádzania dátových schránok pre komunikáciu so štátnou správou nie sú internetové voľby skutočným technickým problémom.

Pre voľby v tomto roku nám však zostáva iba jedno - zaregistrovať sa a voliť korešpondenčne. Parlamentné voľby sa uskutočnia 12. júna. Žiadosť o zaslanie volebných lístkov musí byť doručená 50 dní pred týmto termínom, teda do 23. apríla. Zaslť ju treba prinajmenšom s týždňovým predstihom, do polovice apríla. Príslušné tlačivá nájdete na stránkach ministerstva vnútra: www.minv.sk/volba-postou.

(Autor je predsedom Svetového združenia Slovákov v zahraničí a viceprezidentom organizácie Európania vo svete)

ILUSTRÁCIA: LABIBLAW PHOTO

niaka požiadal vtedajšieho premiéra Mikuláša Dzurindu, aby Slovenská republika túto možnosť inzerovala v zahraničí - stalo sa tak na poslednú chvíľu aspoň v Česku a v Maďarsku, avšak iba v obmedzenej miere. Ďalší problém predstavovalo, že voľby boli komplikované, najmä, že registrovať sa k nim bolo treba päťdesiat dní vopred. Nebolo tiež možné alternatívne hlasovať na zastupiteľských úradoch a ani na Slovensku, ak sa tam zahraničný Slováč bez trvalého pobytu v SR práve nachádzal. To posledné pritom bolo v každom zmysle nedopatrenie, lebo politici si vôbec neuvedomili, že túto, predtým existujúcu, možnosť nevedojak zrušili. To všetko rezultovalo do mizivej volebnej účasti. Hoci nie až do takej mizivej, ako sa zvykne udávať, pretože v zvláštnom obvode boli zaregistrovaní len tí Slováci v zahraničí, ktorí nemajú na Slovensku trvalý pobyt. Tí ostatní mohli voliť korešpondenčne, avšak vo vlastnom obvode. Každopádne to boli jednotky tisíc voličov.

Pritom slovenské zahraničie predstavuje skutočne významný voličský potenciál. Samozrejme, zďaleka nie všetci z vyše dvoch miliónov Slovákov v zahraničí majú slovenské občianstvo a teda volebné právo, avšak viac než 5 % celkového počtu slovenských voličov v zahraničí žije, možno je to ešte o nejaké to percento viac.

ZA PRÁCOU NA SLOVENSKO

Veľkrát sme sa na stránkach nášho časopisu zmieňovali o tom, koľko Slovákov môžete stretnúť v českých obchodoch, nemocniciach a iných inštitúciách. Slovenčinu počujete naozaj takmer na každom kroku a akosi nás prestalo udivovať, že dnes, v otvorenej Európe, ba na celom svete, nie je vôbec nič čudné na tom, keď si mladí ľudia (ale nielen oni) niekam odskočia na kratší či dlhší čas za lepším zárobkom. A kde už majú Slováci lepšie podmienky, vrátane absencie jazykovej bariéry, ako v Česku?!

Nedávno som si prečítala štatistiku, ktorá však ukazuje, že nielen Slováci chodia za prácou do Českej republiky, ale aj naopak Česi na Slovensko. I keď, pochopiteľne, nie v takom množstve, ale napriek tomu obsadzujú českí obyvatelia druhé miesto v počte cudzincov pracujúcich na Slovensku. Z celkového množstva 15,3 tisíce cudzincov na slovenskom pracovnom trhu mali na konci minulého roka najpočetnejšie zastúpenie Rumuni, ktorých tam bolo zamestnaných 2,4 tisíce. Iba o niečo menej, a to 2,3 tisíce, bolo práve Čechov. Z Maďarska sem prišlo za prácou 1,4 tisíce ľudí a z Poľska 1,3 tisíce. Na piatom mieste bola Ukrajina s 944 občanmi. Pritom každý tretí cudzinec pracoval v Bratislave, potom nasledoval okres Trnava, Komárno a Galanta. Naopak, ani jeden jediný cudzí štátny príslušník nepracoval koncom decembra 2009 v okresoch Stropkov a Gelnica.

Naďa Vokušová

Masaryk Matici

Z archívnych prameňov Matice slovenskej vyplýva, že prvý československý prezident Tomáš Garrigue Masaryk daroval Matici slovenskej státisíce korún z vlastných peňazí. Masaryk patril podľa prameňov medzi zakladajúcich členov Matice od jej obnovenia v roku 1919 po vznik prvej republiky. Na maticiarsku činnosť po založení osobne daroval 102 000 korún. Druhý raz Matici poslal 100 000 korún na národopisnú prácu Karola Plicku, neskôr pridal ešte polmilión korún na výskum slovenského jazyka a jeho dialektov a slovenského národopisu. Dnešné vedenie Matice k tomu dodáva, že napriek osobným darom neboli vzťahy prezidenta s Maticou vždy ideálne. I preto sa zasadzovalo proti umiestneniu Masarykovej sochy pred Slovenským národným múzeom v Bratislave.

Popieranie Benešových dekrétov

Popieranie takzvaných Benešových dekrétov, ktoré po druhej svetovej vojne okrem iného upravovali vyvlast-

nenie majetku ľudí, odsunutých z vtedajšieho Československa, trestné nebude. Parlament totiž do druhého čítania neposunul normu, navrhnutú poslancami vládnej Slovenskej národnej strany. Za spochybňovanie niektorých historických zmlúv, vrátane dekrétov, malo podľa návrhu previnilcom hroziť väzenie až na päť rokov. Z predlohy tiež vyplývalo, že zodpovedať pred súdom by sa mali aj ľudia, ospravedlňujúci historický štátny útvár, „ktorý potláčal národné práva Slovákov“. Novelu, ktorej súčasťou je posilnenie ochrany republiky, sa SNS neúspešne pokúsila presadiť už aj v minulosti, keď opakovane poukazovala napríklad na údajné nerovnocenné postavenie Slovákov v niekdajšom Uhorsku. O najnovšom návrhu tvrdila, že jeho cieľom je zachovanie územnej celistvosti, obranyschopnosti a zvrchovanosti Slovenska.

Proti megakasínu

Väčšina Bratislavčanov odmieta vo svojom okolí megakasíno, ktoré by malo byť súčasťou plánovaného polyfunkčného komplexu Metropolis

za 1,5 mil. eur. Ten by mal vyrásť na 30-hektárovom pozemku medzi mestskými časťami Petržalka a Jarovce, na križovatke diaľnic D2 z Maďarska do Čiech a D4 z Rakúska. Obávajú sa totiž zvýšenia kriminality či dokonca prostitúcie. Podobné obavy vyjadril nedávno okrem iného aj primátor Bratislavy Andrej Ďurkovský. Mnohí sa obávajú aj úpadku rodín či zvýšenia počtu gemblero. Občanom sa nepozdáva ani to, že by mal projekt priniesť viac pracovných príležitostí. Podľa nich nie je projekt vhodný pre územie, kde nie je až taká vysoká nezamestnanosť. A taktiež sa obávajú toho, aké pracovné miesta budú pre obyčajných ľudí voľné. „Nie sme Amerika, sme Slovensko. Nepotrebujeme Las Vegas,“ vyslovovali sa pri verejnom prerokovaní urbanistickej štúdie daného komplexu. Tá je prvým územno-plánovacím podkladom v povolo-
vacom procese a mala by „pomôcť“ pri zmene územného plánu mesta.

Nepredajná tlač

Podľa údajov Kancelárie pre overovanie nákladov tlače - ABC SR predaj väčšiny novín na Slovensku v minu-

lom roku klesol. Najlepšie na tom bol bulvárny Nový čas s priemerným odbytom vyše 150 000 výtlačkov za deň - skoro o 13 percent menej ako v predchádzajúcom roku. Na druhom mieste v rebríčku je denník Sme a po ňom ďalšie bulvárne noviny Plus jeden deň. Predaj denníka Pravda sa znížil takmer o pätinu. Necelých 200 tisíc výtlačkov za týždeň predával vlni týždenník Nový čas pre ženy, stotisícovú hranicu presiahli aj periodiká Plus 7 dní a Báječná žena. Priemerný predaj ekonomického týždenníka Trend klesol o desatinu na takmer 16 tisíc kusov, nepatrný nárast naopak zaznamenal mienkotvorný Týždeň. Z mesačníkov sa na Slovensku najviac predával Nový čas Krížovky - takmer 100 000 kusov mesačne, ktorý mierne predstihol magazín Záhradkár. Tretí skončil mesačník pre ženy Eva s priemerným odbytom viac ako 66 000 kusov. Jeho konkurent Emma sa prepadol takmer o štvrtinu, s mesačným predajom asi 57 000 kusov výtlačkov. Predaj mesačníka Nota Bene, ktorý ponúkajú ľudia v zložitej sociálnej situácii, v minulom roku klesol o päťtinu na necelých 29 000 kusov.

... rozum zostáva stát'

Z februárového zápisníka Ďurka Pražiaka

Február, Valentín - sviatok lásky. Zaľúbení robia sladké pochabosti. A keby len oni! Ešte pred Valentínom sa na zamrznutom Štrbskom plese zišli kone a československá smotánka. Krémeš de la krémeš oboch našich národov. Ľudia nie každodenní. Vybráni hráči, ktorým nie je cudzie kónské ani iné pólo. Slovákov, pravda, trochu zaskočilo, že spolu s vybijanými zbohatlíkmi, lobistami, vplyvnými kolotočiarimi a inými všakovakými šikovníkmi sa na hrubý ľad vydal - a s prekvapujúcou istotou sa po ňom pohyboval - aj šéf Najvyššieho kontrolného úradu. Už-úž to vyzeralo, že závistivý plebs v deravých kapcoch a chatrných vlniačikoch, momúľajúci stvrdnuté staré kôrky a závistivo sledujúci to čarodudné neresenie kapitálu, politickej moci a nevinnéj kónskej krásy z blízkeho lesíka, začne vykrikovať: Toto akože čo má znamenať? Nechutnosťiam zabránil predseda strany, ktorá odvážneho poľadového kontrolóra vygenerovala. Šéf NKÚ, vysvetlil zvedavcom ten predseda menom Mečiar, sa rád zúčastňuje aj na iných podujatiach, kde sú zvieratá. Pochopte ho, má už skrátka takú pasiu. Ale pozor, vážení! „Nebolo preukázané, že by mal na Štrbskom plese škodlivý styk.“ Uff! Aspoňže tak! Chudáci kone.

Slováci si už na nový, spoza oceána importovaný sviatok svätého Valentína viacmenej zvykli. Srdiečka, kvety, pohľadnice i bonboniéry, prečo nie. Ale v láske - aj v láske k cudzím móresom - je na Slovensku ešte stále čo zlepšovať, je čomu vychytávať muchy... Napríklad v Hnúšti. Mladý zamestnanec tamojšej fabriky na akési súčiastky do áut vylepil svojmu kórejskému riaditeľovi na Valentína namiesto bozku mocné zaucho. Už to kórejského bossa trochu prekvapilo - na také veru nebol z domu zvyknutý od zamestnancov ani v iné dni, nieta na Valentína. Ale, že všetci okolostojáci slovenskí pracujúci takejto čudnej oslave lásky ešte aj zatlieskajú, tým bol Kórejčan vyslovene zaskočený. Iný kraj, iný mrav, skrátka. „Nelutujem to a ani sa mu neospravedlňujem. Tú facu si zaslužil. Za to, ako sa k zamestnancom správal,“ povedal mladý hnúštiensky Jánošík do médií a na slovenskom internete sa naň zosypali blahoželania a spontánne prejavy podpory: „Konečne niekto, kto našiel odvahu postaviť sa zotročovaniu

ľudí. Myslím si, že keď ľudia naberú odvahu, tak budú lietať nielen facky, a nielen v kórejských firmách...“ Ajajaj! Toto má veru k láske i svätému Valentínovi ďaleko. Toto lásku nevidelo ani z rýchlika!

A myslíte si, že politická opozícia a novinári, tie nepolepšiteľné hyeny, potkany, tchory, ošpané a... doplňte si, si dajú aspoň na Valentína pokoj? Kdeže! Slovenský premiér sa aj vo sviatok lásky cítil nimi nemilovaný, od nich oplúťý, ba dokonca sa nebál povedať, že sa bojí. Lebo vraj práve odhaľuje také strašné veci o opozícii a má na stole také strašné informácie, že ho opozícia kvôli nim isto-iste bude chcieť zastrelit'. Už-úž išla celému Slovensku od hrôzy naskočiť husacia koža, ale našťastie sa ukázalo, že to sa len zvoliebnieva. Lebo premiér vraj teraz vlastnými silami preveruje, či tie informácie šrapnelovitej povahy nie sú nakoniec len bubliny na zelenom lajne. A také už Slováci poznajú - jednoducho predvolebné kónské pólo na iný spôsob.

So šokujúcim zistením o neláske a iných škaredých veciach v slovenskom parlamente prišiel aj minister vnútra. „Tu sa tuším kradne!“ povedal zhrzený, keď zistil, že mu z lavice zmizli osobné poznámky k vystúpeniu o tom, že opozičné strany sú jedna hnusná mafia, že jeho rezort je pod jeho vedením najlepší a že ak aj sa dá nájsť niečo zlé, tak za to môže v podstate len ten pes, čo v januári nevyňuchal tú výbušninu a nechal ju odletieť do Írska a... „tak pekne som to mal spoznávkované,“ žiahal minister pred novinárskymi hyenami, tchormi... atď, „a teraz si z toho pripraví nejaký poslanec vystúpenie v televízii“. Ach jaj. Nešťastné voľby.

Možno by sa politici mohli inšpirovať stopäťdesiatimi mladými zaľúbenými pármami, ktoré si v pútnickom meste Šaštín, v Bazilike Sedembolestnej Panny Márie v predvečer sviatku svätého Valentína slávnostným sľubom potvrdili rozhodnutie žiť spolu bez telesných pôžitkov až do svadby. Čiže by to len bolo krásne, keby si aj politici v predvolebnom boji uložili bobríka zdržanlivosti!

Asi toľko k februáru, Valentínovi, láske i neláske. A je tu marec - poberaj sa, starec!

Veru, názov biografie o klaviristke, speváčke a pedagogičke Magde Szakmáry-Móryovej z pera hudobnej vedkyne a publicistky Lýdie Urbančíkovej, nepreháňa. Protagonistka knihy sa narodila v roku 1905 a zomrela v roku 2001. Na jej životnej póti je najlepšie vidieť, ako prebiehalo toto „storočie dlhšie ako sto rokov“, ako ho raz označil historik Ľubomír Lipták. V prvom rade si pri čítaní knihy treba uvedomiť, že na Slovensku nežili len Slováci, ale na jeho kultúre, hospodárstve a vôbec histórii sa podieľali aj príslušníci iných národností a vierovyznaní. Práve táto multikultúrnosť spôsobila, že máme byť na čo hrdí.

Život ako storočie

Magda Szakmáry-Móryová sa narodila v košickej patricijskej rodine. Dostalo sa jej kvalitného vzdelania. Okrem štúdia jazykov na gymnáziách v Košiciach a v Budapešti študovala klavír na konzervatóriu v Drážd'anoch. Vtedy bolo drážd'anské konzervatórium svojou úrovňou považované za vysokú školu a nie nadarmo sa tomuto mestu hovorilo „Florenca na Labe“. V jeho opernom divadle prebiehali premiéry diel Richarda Straussa, búrlivý život bol vo výtvarnom umení. Na vysokej škole tam ako učiteľ pôsobil aj neskôr v Prahe usadený Oskar Kokoschka. Éra weimarskej republiky ponúkala v oblasti kultúry nevídané možnosti. Magda Szakmáry pokračovala v klavírom štúdiu u Emila von Sauera vo Viedni, ktorý bol považovaný za jedného z najlepších Lisztových žiakov. Spev študovala v Budapešti u opernej speváčky Terézie Krammerovej. Z podnetu svojho bratranca, tiež košického rodáka, Tibora d' Ehrmannsa, sa na pol roka dostala do Londýna, kde sa zúčastnila na klavírnej súťaži, ktorú organizovala rozhlasová stanica BBC. Pri jednej ceste cez Prahu do Drážd'an využila ponuku pražského hudobného manažéra Schamschulu a navštívila vtedajšie Nové nemecké divadlo, dnešnú štátnu operu, ktoré sa tešilo mimoriadnej pozornosti medzi európskou hudbomilovnou verejnosťou. S jeho činnosťou boli spojené také osobnosti ako Angelo Neumann, Alexander Zemlinsky alebo Georg Széll. V priebehu štyroch sezón spievala nielen v Prahe, ale i v Opave a často koncertovala v pražskom rozhlase. V roku 1934 sa vydala za skladateľa Jána Móryho, ktorý bol zároveň i hotelierom vo Vysokých Tatrách, a odišla s ním na Slovensko. Svojej koncertnej činnosti sa nevdala, ale i popri troch deťoch nadviazala na svoje predchádzajúce vystúpenia v košickom Rádiožurnále. V začiatkoch rozhlasového vysielať sa nahrávky konali naživo. V Móryovskej vile na Štrbskom Plese vytvorila s manželom súkromné štúdio Rádio Monte Móry. A tamajšie koncerty prenášal košický rozhlas.

V januári 1945 boli aj s manželom nútene vystaňovaní z Tatier. Na začiatku si mysleli, že ide o nedorozumenie. Ale Ján Móry aj jeho manželka sa hlásili k maďarskej národnosti a v rámci rôznych prechmatov prišli o bývanie, majetok a povolenie. Aby pani Magda uživila tri deti v Spišskej Novej Vsi, kam sa presťahovali, pracovala ako živnostníčka. Vďaka riaditeľovi košického rozhlasu Deziderovi Kardošovi tam mohla občas vystúpiť. Nakoniec, pretože deti potrebovali vzdelanie, odsťahovala sa s nimi do Bratislavy.

Manžel ostal až do svojho penzionovania v Spišskej Novej Vsi, kde pracoval v hudobnej škole a neskôr sa stal i jej riaditeľom.

Magda Szakmáry-Móryová pôsobila na bratislavskom konzervatóriu ako pedagogička hudobného spevu a korepeticie, neskôr ako externá profesorka spevu na VŠMU v Bratislave. Ani po odchode na dôchodok v roku 1973 neprestala s hudobnými konzultáciami v oblasti spevu, lebo jej skúsenosti boli neoceniteľné. Zúčastnila sa aj na niektorých medzinárodných speváckych kurzoch v Nemecku. Medzi jej žiakov - ona im hovorila „vychovanci“ - patrili Anna Kajabová-Peňazková, Marta Nitranová. Tieto dve speváčky sprevádzala ako korepeticorka aj na medzinárodných speváckych súťažiach v Riu de Janeiru a v San Paule, kde obidve získali ocenenia. Je zaujímavé, že na súťaži v San Paule bola aktívnou účastníčkou aj neskôr svetoznáma ruská mezzosopranistka Jelena Obrazcovová a na rozdiel od Marty Nitranovej, ktorá získala tretiu cenu, žiadne ocenenie nezískala. K jej ďalším žiakom medzi inými patrila Gabriela Beňáčková, Ondrej Malachovský, Marta Beňáčková, Emmy Csémyová, Magdaléna Blahušáková, Lilla Izsófová, Eva Plesníková.

Kniha Lýdie Urbančíkovej je do určitej miery ako lepoperele. Pozostáva z rozhovorov, ktoré nahrala s Magdou Szakmáry-Móryovou na magnetofón, z korešpondencie, hudobných kritik z rôznych novín a z veľkého množstva fotografií.

Kniha predstavuje mnohé mená slovenskej hudobnej kultúry - napríklad Eugena Suchoňa, ktorý vďačne cenil jej prvé uvedenie spolu s Ladislavom Kupkovičom ako huslistom Suchoňovej Fantázie a Burlesky pre husle a klavír v čase, keď klavírny part bol iba v rukopise. Kupkovič dostal za túto nahrávku zlatú medailu. Neskôr emigroval a pôsobil na Hudobnej akadémii v Hannoveri. Preto sa jeho meno za dvadsať rokov normalizácie nesmel spomínať a jeho skladby sa nehrali. V nových podmienkach, keď „neviditeľná ruka trhu“ zlikvidovala dobre zabehnuté kruhy priateľov hudby, rôzne festivaly, veru ťažko sa dnes obnovuje hudobný život v menších mestách. Tieto skladby sa často nenahrávajú a koľko je milovníkov súčasnej slovenskej hudby?

Ocenenie sa jej dostalo aj od manželov Albrechtovcov. Priatelila sa so Sylviou a Rudolfom Macudzinskými, Ľudovítom Rajterom, Gejzom Dusikom, manželmi Knechtsbergovcami. Poznala veľké množstvo umelcov svojej doby, s ktorými buď koncertovala, alebo boli

hostami manželov Móryovcov vo Vysokých Tatrách.

Kniha spomína aj jej manžela, skladateľa operiet Jána Móryho. Dnes bohužiaľ muzikály nahradili operetu. Aj keď veľké scény ako je viedenská Štátna opera, alebo Štátna opera v Prahe majú v repertoári Srausovho Netopiera, vytesnenie operety spôsobilo, že sa stratilo aj jej publikum. Pričom všade inde v Európe opereta zažíva svoj rozmach. Či je to v Nemecku, v Rakúsku, alebo vo Švajčiarsku. Pri tejto príležitosti by som chcel spomenúť riaditeľku banskobystrického hudobného a literárneho múzea Mariannu Bárdiovú, ktorá sa postarala, aby pamiatka Jána Móryho, banskobystrického rodáka, nezapadla. Veď jeho piesne z operiet spievali takí speváci ako Joseph Schmidt a Luisa Graveura. K jeho priateľom patrili Oldřich Nový, Marta Krásová, Josef Munclinger. Móryho operety, piesne a orchestrálne diela sa do roku 1945 vydávali v mnohých európskych hudobných vydavateľstvách. V bratislavskom Národnom divadle sa hrali Móryho operety Slečna vdova, La Valliére alebo Námorný kadet. Zahraničné inscenácie boli v Berlíne, Hamburgu, Prahe, Brne alebo v Ostrave.

Lýdiu Urbančíkovú treba oceniť, že spomenula v knihe mnohé mená umelcov, ktorí pochádzali zo Slovenska: Ede Zathureczky, Serafina Taussig-Vrábelyová a ďalší. Pomerne dobre zmapovala určité obdobie hudobného života v Košiciach. Napríklad, kto dnes okrem niektorých hudobných historikov vie, že v Košiciach mal klavírny koncert autor obľúbenej opery Nížina Eugen d' Albert.

Treba oceniť Hudobnú spoločnosť Hemerkovcov v Košiciach, pravdepodobne príbuzných významnej klavírnej umelkyne a neskôr pedagogičky Márie Hemerkovej-Mašikovej, ktorá pôsobila v Košiciach, že knihu vydali. Lenže, ku koľkým čitateľom sa kniha, vydaná v náklade tristo exemplárov, dostane?

Vojtech Čelko

Úspechy Rusky v slovenskom drese

Biatlonistka Anastasia Kuzminová bola v rodnom Rusku označená za nepotrebnú. Zbalila si lyže a pušku a odišla za manželom na Slovensko. V krajine pod Tatrami získala občianstvo a momentálne kráľuje olympijskému biatlonu žien. Rusi sa len neveriaco prizerajú, akým talentom kedysi pohrdli. Slováci oslavujú prvé zlato zo zimnej olympiády v histórii.

Rodáčka z Ťumenu rozpútala na Slovensku biatlonovú eufóriu.

Tamojšie médiá ju, podľa známej ruskej rozprávky Mrazík, nazývajú Nastenka. Nešetria chválou i obdivom. Dvadsaťpäťročná biatlonistka v šprinte na 7,5 km vybojovala pre Slovensko historicky prvé zlato zo zimných olympijských hier, v stíhacom závode na desať kilometrov pridala striebro.

„Jedno je škoda - že taká vynikajúca športovkyňa, ktorú skoro šesť rokov trénovali v Ťumeni, a ktorej pri lúčení so športom dala svoju pušku olympijská víťazka z roku 1998 Galina Kuklevová, už nie je naša,“ citoval list Kommersant hlavného trénera ruského tímu biatlonistov Vladimira

Barnašova.

O nádejnú biatlonistku nemali v Rusku pred dvoma rokmi

záujem. Navzdory tomu, že už od juniorských rokov získavala medaily a svojimi výkonmi odhaľovala skrytý talent, poriadnu šancu

v rozhodnutí definitívne zakotviť na Slovensku, kde už dlhé roky žil jej manžel Daniel. Mimochodom, z hľadiska reprezentačného pôsobenia je tak isto zaujímavým úkazom. Navzdory ruskému rodisku pretekal za Izrael.

Na Slovensku už Kuzminová na dvere biatlonového zväzu ponížené klopať nemusela. Prijatie pod Tatrami bolo veľkorysé a Slovákom sa bezpochyby vyplátilo.

„I napriek jednému nezostrelenému terčiku si úchvatným spôsobom podmanila biatlonový Olymp, ktorý mal vo Whistleri pozadie z hmly a dažďa,“ napísal po triumfe biatlonistky denník Šport. „Rusi teraz môžu puknúť od závidi,“ doplnil týždenník Plus sedem dní.

nikdy nedostala.

„Akokoľvek som presviedčal vtedajších trénerov neunáhliť sa so závermi a talentované dievča vziať do tímu, nepočúvali ma,“ vyhlásil Alexander Tichonov, viceprezident medzinárodnej biatlonovej únie, ktorý pred tromi rokmi viedol ruský zväz biatlonistov.

Nepriaznivá situácia ešte utvrdila Kuzminovú

Na Slovensku už začínajú Kuzminovej odpúšťať aj jej jazykové problémy. So slovenčinou sa ruská rodáčka zatiaľ priveľmi nekamaráti. „Hymnu ale zaspievala bez problémov,“ odkázali Slováci po zisku zlata.

Slovenské médiá pripomínajú fakt, že si dvaapoločný syn ospevovanej biatlonistky Jelisej prial, aby mu mama priviezla z olympiády tri medaily. Veď práve malý Jelisej je ten, kvôli komu prijala Nasta slovenské občianstvo. Totiž, keď bola tehotná, v rodnom Rusku ju vyhodili z reprezentácie a ona rozmýšľala nad koncom kariéry. Našťastie to nevyšlo... (ČT)

Dualóg, vynikajúci duel a dialóg v jednom, dvoch publicistov, Gustáva Murína a Petra Žantovského, vzbudzoval pozornosť už dlho pred vydaním. A vyvoláva aj po ňom. Ešte pred pražským sa uskutočnil slovenský. Keďže ide o dialóg slovensko-český a česko-slovenský, slovenský krst sa nemohol konať inde, než v Českom centre v Bratislave...

Česko-slovenský Dualóg

Petr Žantovský a Gustáv Murín, jeden český a jeden slovenský publicista, sa stretli po prvýkrát na Salóne kritického myslenia v Litoměřiciach v roku 2004. Odvtedy nadviazali bližší kontakt,

Zrkadlenie/Zrcadlení a v internetovom denníku www.slovacivosvete.sk. Slovenský literárny klub v ČR napokon vydal tieto pozoruhodné, často kontroverzné a práve preto inšpiratívne pohľady

Petr Žantovský (1962) absolvoval Fakultu žurnalistiky UK Praha (1988), po roku 1989 bol vedúcim kultúrnej rubriky denníka Práce a týždenníka Reportér, v rokoch 1994-96 šéfredaktorom Nakladateľství Melantrich, v rokoch 1997-2003 riaditeľom Nakladateľství Votobia, medzitým (1998-2000) podpredsedom Syndikátu novinárov ČR, od roku 2003 pôsobí na VŠJAK (od 2005 ako vedúci Katedry sociálnej a masovej komunikácie). Bol aj členom Rady pro rozhlasové a televízni vysílání (2000-2003), poradcom prezidenta republiky a ministra kultúry ČR. Má programy vo viacerých médiách, vrátane Českej televízie a vedie vlastné Rádio Ethno, ktoré organizuje i známy Ethnofest.

Gustáv Murín (1959) je biológ, spisovateľ a publicista, publikoval viac ako tisíc článkov vo vyše 40 periodikách doma i v zahraničí. Vydal sedemnásť kníh, z toho päť v Čechách a po jednej vo Francúzsku a Indii. Nedávno sa vrátil do funkcie prezidenta Slovenského centra PEN klubu.

Publikáciu predstavil autor týchto riadkov nielen ako predstaviteľ vydavateľa, ale napokon aj ako člen Slovenského centra PEN, ktoré bolo hlavným organizátorom podujatia. Prehovril aj Ladislav Ballek, prozaik a zakladajúci člen SC PEN a dlhoročný veľvyslanec SR v Českej republike. Ku krstu knihy sa pripojil aj zástupca veľvyslanca ČR na Slovensku Michal Ryšavý. Mimochodom, v celkom výnimočnom publiku boli ďalší dvaja veľvyslanci, riaditeľ Literárneho informačného centra v Bratislave a literárny kritik Alexander Halvoník, zo dve desiatky popredných spisovateľov i širšia verejnosť.

LADISLAV BALLEK, MIROSLAV HUPTYCH, VLADIMÍR SKALSKÝ, GUSTÁV MURÍN A MICHAL RYŠAVÝ

ktorý sa transformoval do „dualógu“, keď obaja zo svojej strany hraníc bývalého spoločného štátu komentujú rovnaké témy dňa. Dualógy vychádzali aj v literárnej revue, česko-slovenskom štvrtročníku

z dvoch brehov rieky Moravy. Dualóg sa napokon zmenil tak trochu na trialóg vďaka svojbytným, vynikajúcim ilustráciám českého básnika a kolážistu Miroslava Huptycha.

Podujatie pripravilo SC PEN, Slovenský literárny klub v ČR v spolupráci s Českým centrom za finančnej podpory MK SR a MK ČR.

Vladimír Skalský

VLADIMÍR SKALSKÝ, ALEXANDER HALVONÍK A LADISLAV BALLEK

GUSTÁV MURÍN A MIROSLAV HUPTYCH

Budějovice zasa slovenské

Obyvatelia krásnej juhočeskej metropole už po jedenásty raz privítali na svojom území slovenskú kultúru. A to vo februárovom maratone, aký je naozaj obvyklý len v tomto meste. Výtvarné výstavy striedali divadelné predstavenia, prezentácie slovenských regiónov, hudobné vystúpenia, stretnutia s literatúrou i kulinárske zážitky. Nikto by naozaj nemohol povedať, že si nemal z čoho vybrať. Skôr naopak, problém bol stíhať všetko to, čo by človek vidieť, vypočúť si a zažiť chcel...

Až sa žiada povedať, že veď ako vždy počas Dní slovenskej kultúry v Českých Budějoviach, ktorých je aj náš klub spoluorganizátorom. Ale nie všetko bolo ako vždy. Za najväčšiu zmenu možno označiť, že dni tento raz nevrcholili radničným česko-slovenským bálom ako každý rok, ale naopak táto reprezentatívna udalosť bola takmer na začiatku, hneď druhý deň po slávnostnom otvorení festivalu. Dá sa povedať, že veľmi netrpelivo očakávaným hosťom bol obľúbený finalista ČeskoSlovenskej SuperStar Košičan Miro Šmajda. Nikto preto nepochybuje, že o zábavu a tanec bolo naozaj postarané.

Ale vráťme sa k otvoreniu dní. Už to naznačilo maratónsky charakter i výnimočnú kvalitu podujatia. Oficiálne otvorenie sa vlastne uskutočnilo niekoľkokrát, pretože v prvý podvečer sa postupne uskutočnili štyri (!) vernisáže výstav. Najprv o štvrtej priamo na magistráte - v Radničnej výstavnej sieni, predstavil pražský slovenský fotograf Miro Švolík tvorbu Jozefa Sedláka. Bolo to stretnutie dvoch spolužiakov z pražskej FAMU, členov Generácie 60, teda takzvanej slovenskej novej vlny. A aj dvoch vysokoškolských pedagógov, ibaže zatiaľ čo Miro Švolík učí na svojej alma mater, Jozef Sedlák v Bratislave, kam presídlil. O hodinu neskôr sa v Juhočeskom múzeu otvárala výstava „Slovenská súčasná maľba“, ktorú pripravili D+Gallery a AD71. Jiřina Divácká so synom Antonom priviezli opäť vynikajúce diela, ako to mimochodom robia už celých jedenásť rokov. A popredná galeristka mimochodom prehovorila svojim zasväteným, ale súčasne strhujúcim spôsobom nielen na tejto výstave, ale aj na ďalšej, ktorá sa otvárala o šiestej v Zlatom dome európskej kultúry, kde vynikajúceho sochára, ale aj všestranného výtvarníka Jozefa Jankoviča predstavili aj ako autora modernej počítačovej grafiky. Tento bývalý rektor VŠVU napokon vystavoval opakovane aj v Prahe v D+Gallery. Nasledovala ešte výstava fotografií pedagogičiek VŠVU v Brati-

slave v Galérii Solnice: Hojstričová, Saporová, Bošanská - ZÓNA: okraja. Na vernisážach sa ako rečníci umne striedali veľvyslanec SR v Prahe Peter Brňo, primátor štatutárneho mesta České Budějovice Juraj Thoma, mimochodom rodák z Nitry, a autor, ako zástupca Slovensko-českého klubu. Sám primátor vysvetlil systém rotácie ako márnú snahu neopakovať sa. Skvelý zážitok sa dal zavŕšiť na koncerte acoustic delta blues kapely z Trnavy Second Band v Blues Club Highway 61.

Kto viac inklinuje k dramatickému umeniu, nenechal si určite počas dní ujsť hru *SlovenskoČeské tango* - retro komédiu Radošinského naivného divadla - ktorá sa však zrodila v Prahe a v hlavnej úlohe v nej exceluje Zuzana Kronerová. Svoje meno už má aj tanečno-činoherná scénická báseň *Posedlost* s herečkou Tatianou Vilhelmovou a tanečníkom Petrom Čadkom. Slovenský prvok do predstavenia priniesol herec a režisér Peter Butko. Bratislavské divadlo SKRAT divákov viedlo do najtemnejších hĺbín stredoeurópskej duše v predstavení *Stredná Európa* ťa miluje. Vôbec nie v poslednom rade uvádzame „pódiový fičér“, ako nazval monodrámu s hudbou a najmä piesňami *Prečo sa máme rozísť* jej autor Dušan Malota. Táto pocta k storočnici narodenia skladateľa Dušana Pálku, Slováka žijúceho celé desaťročia v Prahe, veľmi silne zarezonovala aj v literárno-hudobnej kaviarni Solnice v podaní šansoniera Igora Šeba a hudobníka Jiřího Toufara. Ba aj hostia zo Slovenska sa veľmi úprimne čudovali, koľko nových a neznámych faktov sa o Dušanovi Pálkovi dozvedeli! Slovenskí spisovatelia, ktorí boli na predstavení prítomní, sa dušovali, že urobia všetko pre to, aby si hru mohli pozrieť aj diváci v Bratislave a iných slovenských mestách. Dušan Pálka si isto-iste túto pozornosť zaslúži.

A keď už sme pri Solnici a slovenských spisovateľoch, treba dodať, že práve v tomto veľmi príjemnom prostredí sa pred hrou *Prečo sa máme rozísť* stretli so svo-

jím juhočeským náprotivkom. Slovensko na už tradičnej neformálnej besede zastupovali nie menšie mená, ako najvýznamnejší naši prozaici Pavel Vilíkovský, Ladislav Ballek a literárny kritik Alexander Halvoník. Tvorbu Slovensko-českého klubu a Slovenského literárneho klubu v ČR predstavili Nad'a Vokušová a Vladimír Skalský. Okrem toho, že autori prezradili niečo o svojej literárnej činnosti, dozvedeli sa juhočeskí spisovatelia a široká verejnosť (Solnica bola naozaj zaplnená do posledného miestečka) aj niektoré zaujímavosti. Pavel Vilíkovský napríklad prítomných presviedčal, že je vlastne veľmi lenivý autor, a preto sa mu nechcú písať dlhé romány a ukázalo sa, že je aj nepochybne nesmierne skromný autor, lebo z ostatnej knihy *Tri kostoly*, kde sú jeho partnermi ešte Milan Lasica a Tomáš Janovic, prečítal radšej Lasicovu esej, než svoju poviedku... Ladislav Ballek si zasa vzal k srdcu sľub, ktorý nám dal, keď odchádzal z postu veľvyslancu Slovenskej republiky v Česku a priniesol obsiahly rukopis svojich prejavov, príspevkov a úvah, ktoré práve v tomto postavení za neuveriteľných sedem rokov predniesol na najrôznejších miestach a pri najrôznejších príležitostiach. Veríme, že sa nám podarí zohnať finančnú podporu na vydanie tejto naozaj neobvyklej publikácie. Alexander Halvoník predstavil najmä činnosť a vydavateľské počiny Literárneho informačného centra v Bratislave, ktorého je riaditeľom. Nuž a potom sa rozprávalo a rozprávalo. Zaujímavé, vždy na týchto stretnutiach je o čom.

Každoročné Dni slovenskej kultúry v Českých Budějoviach sa evidentne stali neoddeliteľnými od celkového kultúrneho diania v tomto meste. Ako dobre... ako príjemne...

Nad'a Vokušová, Vladimír Skalský

Rodí sa Cinema Mundi

Myslíte si, že svetové filmové festivaly zavŕšili svoju svetovú éru? Tragický omyl v tomto smere vyvracia práve v budúcich dňoch nový medzinárodný filmový festival v Brne. Popri Karlových Vavoch sa začala od roku 2010, medzi 24. februárom a 30. marcom, objavovať ďalšia svetová značka

medzinárodnej kinematografie - Cinema Mundi. Prehliadku víťazných filmových diel - tento rok zo 60 krajín - naštartovala nesúťažná udalosť, na ktorej sa so zvedavosťou schádzajú umelci a projektanti filmovej tvorby z celého sveta. Kto by sa nechcel poučiť zo skúseností a umeleckého nadania tvorcov, ktorí odovzdali všetkým súčasným i budúcim generáciám svoje skúsenosti i nadanie a nevyprovokovali v nich nové poznatky, nápady a invencie? Myšlienka, ktorá zachvátila skupinu brnianskych usporiadateľov medzinárodného filmového stretnutia, sa nepochybne stretne so záujmom predovšetkým mladých generácií, umeleckých tvorcov, odborných študentov a všetkých, ktorí veria v budúci rozvoj umenia. Festival Cinema Mundi získal potrebné prostriedky z celoštátnych a miestnych organizácií a sympaticky ho chcú podporovať pracovníci ostatných umeleckých odborov. Zatiaľ sa na festival prihlásilo viac ako šesťdesiat krajín zo všetkých svetadielov spolu s režisérmi, producentmi a dosiaľ žijúcimi tvorcami slávnych filmových diel.

Neslávnostný pamätník odbojom

Iste si dnes spomeniete na krušné dni, keď sa končila druhá svetová vojna a zo Slovenska prichádzali povzbudivé správy o úspechoch sovietskych, rumunských a ďalších spojeneckých vojsk, ktoré nás pod velením maršala Malinovského a jeho slovenských spojencov oslobodzovali. Táto skutočnosť inšpirovala niektorých súčasných umelcov, aby vyjadrili svoj obdiv a vďaka statočným bojovníkom a ich odbojovým pomocníkom. Tak sa zrodila myšlienka vybudovať v Brne, na ústrednom priestranstve v blízkosti Nových sádov, monumentálny pomník z náročných materiálov (za ktorý brnianska mestská rada zaplatila 4,3 miliónov korún), ktoré boli lepené pri nízkej teplote a tá sa postupne zvyšovala. Ukázalo sa však, že použitá technológia bola nevhodná. Na súsoší sa ešte pred jeho odhalením objavili

citeľné praskliny. Autor plastík Zdeněk Makovský bol odsúdený k miliónovej úhrade za nedokonané dielo. Navyše bol odsúdený k odstráneniu pomníka na vlastné náklady do konca mája 2010. Spoluautorom textov na Pamätníku troch odbojov bol spisovateľ Ludvík Kundera, bratranec v Paríži žijúceho spisovateľa Milana Kunderu. Názor na nepodarené dielo vyjadrili ľudia v hlasovaní v okolí Nových sádov. Po ich negatívnych pripomienkach bolo rozhodnuté, že účastníkom troch odbojov, ktorých pieta je nesporná, bude postavený definitívny pamätník v podobe bronzovej pyramídy v Roosveltovej ulici.

(jv)

Jubilantka Anna Papiěžová

V marci toho roku sa dožíva významného životného jubilea aktívna dopisovateľka a spolupracovníčka Slovenských dotykov, pani Anna Papiěžová z Košíc (nar. 16. 3. 1940). S jej hodnotnými príspevkami, menovite z oblasti histórie, kultúry, ale tiež prírodných krás a zaujímavostí východoslovenského regiónu, sa môžu čitatelia pravidelne oboznamovať na stránkach tohto obľúbeného magazínu Slovákov žijúcich v Českej republike. Vďaka nej sa široká verejnosť za hranicami našej vlasti rovnako dozvedá aj o výrazných osobnostiach novodobých dejín, ktoré ostávali po zdlhavé desaťročia neprávom v anonymite či zabudnutí.

Pri tejto slávnostnej príležitosti pripájam sa k zástupu gratulantov a do ďalších rokov jubilantke okrem pevného zdravia želim nevysýchajúce pero, ktorým naďalej bude môcť zúročovať svoje tvorivé inšpirácie.

Tamara Hrabková

Mozart v Brne plesovým superstar

V januári sa vo všetkých končinách našej vlasti i na celom európskom kontinente naplno rozvíjala plesová sezóna. Tento rok ju sprevádzala bohatá snehová nádielka a poveternostné kalamity.

Navzdory chladným premenám netrpia veľkým úbytkom ani kultúrne udalosti. Dokonca niektoré mestá, ako Brno, našli kľúč na to, aby zís-

kali porozumenie so svojimi divákmi a náročným obecnstvom. Túžba kultúrnych centier bližšie sa poznať a repertoárovu obohatiť viedla kultúrnych usporiadateľov k tomu, aby si navzájom vymieňali umelecké akcie a obohatili svoj sezónny repertoár. Brno a Bratislava sú markantným príkladom. Vzájomná výmena divadelných a hudobných kusov i jednotlivých umelcov prináša nové ovocie.

Nápady spojené s miestnou a provinčnou históriou sa v Brne stali takmer samozrejmom udalosťou. Prispeli tiež k obohateniu kultúrnej zábavnej praxe. V Brne sa vo festivalových dňoch na chvíľu zámerne preniesli do čias Mozarta.

Slávny skladateľ v tomto meste pobýval a ako jedenásťročný, pred 243 rokmi, spolu so svojou mladšou sestrou Nanerl i vystupoval. Historici túto skutočnosť verne zaznamenali. Pri Redute na Zelnom trhu dnes stojí skladateľov pomník. A práve tam sa uskutočnil slávnostný deň plný hudby, tanca, parochní, masiek, orchestrálnych zložiek a všetkého, čo k tejto slávnosti patrí. Bolo možné vychutnať si rytmus nových umeleckých talentov a módnych prehliadok. Mozartovské tóny zazneli z veľkého orchestra Virtuosi Czech, vystúpili tu majstri nástrojov i mladí skladatelia. Tradície splynuli s dneškom a inšpirovali nás do budúcnosti.

Inou vítanou udalosťou, pripravenou z iniciatívy brnianskeho Národného divadla, bol reprezentačný Ples pred oponou v činohre Mahenovho divadla, ktorý uviedol umelcov rôzneho druhu a disciplín, aby sa spojili v jeden celok s obecnstvom na spoločnom javisku i v hľadisku, ktoré bolo na tento účel v historickom divadle vybudované. V tento večer boli namiesto sedadiel pre divákov len stoly pre návštevníkov a javisko v jednej rovine s hľadiskom slúžilo ako tanečný priestor. Lóže boli na intímnejšiu atmosféru pripravené podľa Palais Garnier v Paríži. Maskotom plesu sa stala dvojmetrová črievica, vytvorená akademickým sochárom Jiřím Sobotkom.

Moderátorom večera bol Marek Eben, ako sólisti vystúpili slovenskí umelci Peter Dvorský a Pavol Habera, skupina Olympic, mág Robert Fox a Boney M. Úpravu Mahenovho divadla uskutočnil jeho riaditeľ arch. Dvořák. Divadlo je pamätným historickým monumentom Brna, ktorý postavili známi viedenskí architekti Fellner a Helmer, podobne ako divadlo v Bratislave, v druhej polovici 19. storočia, podľa parížskeho vzoru. Mahenova činohra v Brne je navyše svetovou raritou - má prvú divadelnú elektrifikáciu divadla v Európe, ktorú údajne uskutočnil sám vynálezca elektrickej žiarovky.

Jiří Vitula

Hymna je symbol spoločenstva, ktoré je viazané svojimi zákonmi. Či je to oficiálna, národná hymna, alebo len „obyčajná“ futbalová, hymna znie vždy vtedy, keď je na to dostatočne vznešený dôvod či príležitosť. Čo je to hymna, ako vzniká a potrebujeme ju vôbec?

Vážna i odbojná

Text slovenskej hymny napísal Janko Matúška v roku 1844 na melódiu ľudovej piesne. To nevyzerá ako príliš vznešená predloha. Ale má byť hymnická pieseň dielom významnej osobnosti? Hádam aj áno, napríklad hymnu Nemecka zložil slávny viedenský klasik Joseph Haydn. Pôvodne však vznikla pre Rakúsko a inšpiroval sa vraj, či už vedome, alebo nie, chorvátskou ľudovkou.

Načo je hymna, ako sa s ňou vlastne stotožňujeme? Sú takí, čo tvrdia, že hymna je zbytočná, ale aj takí, pre ktorých je posvätná. Čo sa týka tej slovenskej, nejednen z nás považuje jej text za prežitý, viacerým sa nepáči ani jej melódia a radšej by navrhli inú skladbu, napríklad pieseň „Kto za pravdu horí“ s textom Karola

Kuzmányho, „Hoj, vlast' moja“ od Mikuláša Schneiderra Trnavského, Suchoňovu zborovú skladbu „Aká si mi krásna“. Slovenská hymna, pochopiteľne, neinšpiruje ani všetkých umelcov, okrem prostého nezájmu o tento hudobný útvar aj preto, že sa nestotožňujú s jej podobou, dokonca ju s úsmevom nazývajú Pandorinou skrinkou, ktorú sa neoplatí otvárať. Niektorí sa však s hymnami radi zahrajú a zácitujú ich vo svojich dielach - tak to bolo v minulosti a je to aj dnes.

Janko Matúška, autor textu slovenskej hymny, je rodák z Dolného Kubína. Nepatril k politickým a básnickým veľikánom štúrovského hnutia, ale intenzívne žil jeho rytmom. Podobne ako jeho osobný priateľ Janko Kráľ, inklinoval k právu, pedagogike a venoval sa štúdiu teológie.

Hymnické piesne

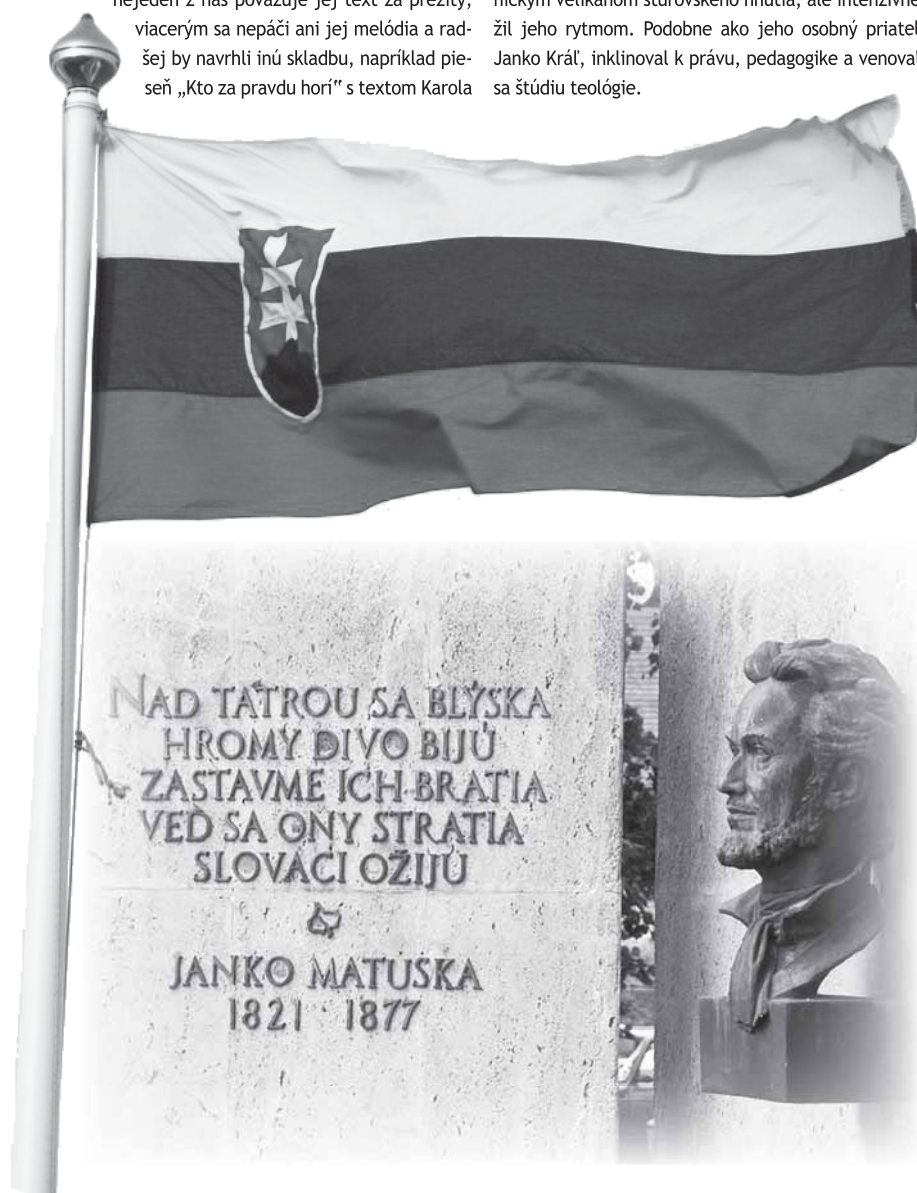
Hymnické piesne sa v minulosti často upravovali alebo citovali v skladbách. Je známe, že Joseph Haydn vyprodukoval viacero verzií rakúskej hymny, v roku 1797 sa stala súčasťou jeho slávneho sláčikového kvarteta známeho pod názvom Cisárske kvarteto. Inšpirovali sa ňou i Carl Czerny, Niccolò Paganini, Čajkovskij či Rossini. Využil ju i Bedřich Smetana vo svojej takzvanej „Triumfálnej symfónii“. A napríklad slovenský skladateľ Ján Levoslav Bella v dvadsiatych rokoch minulého storočia zrevidoval cyklus svojich starších skladieb s názvom „Dumky“, kde citoval melódiu „Kde domov můj“, ktorá bola vtedy už súčasťou československej štátnej hymny, ale zdá sa, že skôr ako spomienku na svoju mladosť.

Dvesto hymien

„Celkom nerozumiem tomu, načo hymny vôbec existujú,“ hovorí hudobný skladateľ Peter Breiner. Je autorom aranžmánov vyše dvesto hymien, ktoré vytvoril pre Olympijské hry 2004 v Aténach a nahral ich so Symfonickým orchestrom Slovenského rozhlasu. Tieto aranžmány, mimochodom, spôsobili o štyri roky neskôr kauzu na olympijských hrách v Číne, kde nelegálne zazneli v podaní Pekinského symfonického orchestra. Pri spomienke na prácu s hymnickými predlohami Breiner hovorí, že kuriózne bolo najmä to, ako reprezentácie jednotlivých krajín reagovali, keď mali odobrať jeho nahrávky. „Bolo to celé spektrum reakcií - od úplnej flegmatickosti až po hysterické urážky. Niektorí ‚reprezentanti‘ - a nebolo ich málo - ani netušili, čo je hymnou ich krajiny. Ruského veľvyslanca v Aténach upozornila až upratovačka, ktorá umývala okná, že už majú novú hymnu.“

Otázka hrdosti?

Hudbu i text považuje Breiner skôr za primitívne zložky hymien a práca s nimi vraj nie je žiadna veľká veda. I keď to nie je celkom jedno, predlohy hymien sú v danej krajine podľa neho zameniteľné. „A aj sa menia, hymnový súbor sa neustále obnovuje, pretože podchvíľou si nejaká vláda zmyslí, že ich stará hym-

na nebola dobrá a nová bude oveľa lepšia.“ Medzi hymnami nachádza zopár, ktoré sú preňho hudobne celkom zaujímavé a skomponovali ich známi slávni skladatelia - napríklad nemeckú, rakúsku, maďarskú, vatikánsku. Slovenská hymna podľa neho nepatrí hudobne k najhorším, ale nie je to ani žiaden zázrak. Na otázku, či charakter hymny - jej text, hudba a historický príbeh, môžu súvisieť s tým, ako je človek hrdý na seba a svoju krajinu, odpovedá: „Byť hrdý na seba a na svoju krajinu sú dve úplne rozdielne veci. Byť hrdý na krajinu je dosť absurdné, lebo ide o niečo, čoho som súčasťou úplne náhodou a k čomu som nijako alebo len minimálne prispel. Nejaká pesnička to nemôže ovplyvniť. A ak ovplyvní, tak je to len nejaká hystéria a pripisovanie neexistujúceho významu.“

S rukou na srdci prijíma hymnu nielen prezident Spojených štátov, ale aj radoví Američania, a nielen pri športových víťazstvách.

Vážna, vznešená i odbojná

Symboly sú v živote človeka oveľa viac prítomné, ako by sme si pripustili. Či chceme, či nie, sú všade okolo nás. Niečo zastupuje niečo iné. Jedným zo symbolov štátnosti je národná, štátna hymna. Zastupuje isté spoločenstvo ľudí, zastupuje štát.

V rámci národných a štátnych symbolov patrí hymna medzi najreprezentatívnejšie. Slovenská pôsobí veľmi jednoducho, lebo má prostý text a jej hudobný základ tvorí ľudová pieseň. „To neznamená, že nemá hodnotu. Keď si vezmeme taký gregoriánsky chorál, to je tiež len jednoglas, a nádherný,“ hovorí muzikologička Jana Lengová. Istý čas vraj tiež uvažovala o tom, že by bolo dobré, keby sa vytvorila nová, iná slovenská hymna, no postupne dospela k názoru, že je to takmer nemožné, keďže súčasná hymna sa upína na vývoj národného spoločenstva, čo sa považuje za dôležitú historickú hodnotu. „Je to hymna veľmi vážna, svojím spôsobom vznešená a zároveň odbojná. V týchto fenoménoch sa ukrýva jej podstata.“

Tatry a hromy

Z hľadiska textu sa slovenskou hymnou zaoberali mnohí bádatelia, literáti ako Jaroslav Vlček, Pavol Vongrej alebo Rudo Brtáň. Dlhú sa tradovala ako anonymná, nebolo jednoznačné, či jej autorom je Janko Matúška, alebo Karol Kuzmány. Po roku 1918 prevládla mienka, že autorom textu je romantický básnik, oddaný štúrovec Janko Matúška, čo jedno-

značne potvrdilo až novoobjavené autentické prameňe v šesťdesiatych rokoch minulého storočia. Autor ňou vyjadril svoj protest proti zosadeniu Ľudovíta Štúra z profesúry na bratislavskom lýceu. Pri sporoch o pôvod hymny sa analyzoval aj literárny obsah tejto piesne. Internetový portál pre-slovensko.sk vcelku podrobne interpretuje text slovenskej hymny, vysvetľujúc napríklad symboly vrcholov Tatier ako srdca a dominanty, ktorá má ochrannú funkciu, a bijúcich hromov ako hrozby, proti ktorej sa v minulosti bolo treba postaviť. Posolstvo pre súčasného človeka vidí v „duchovne búrlivých časoch prítomnosti“. V spornom verši „zastavme ich, bratia“ alebo „zastavme sa, bratia“ sa text prikláňa k druhej podobe verša. Napriek tomu, že nie je pôvodná, je vraj správna, pretože Slovákom hovorí, aby neutekali, ale zastavili sa. Keď znie štátna hymna po úspechu našich športovcov, tisnú sa slzy do očí aj „vlašným občanom“.

Ľudovosť a jej varianty

Je známe, že Matúška napísal text piesne niekedy od januára do začiatku marca 1844 vo svojom byte a Jozef Podhradský, neskôr básnik, pedagóg, kazateľ a politik, mu k tomu hral na gitare pesničku „U studienky stála“ alebo „Kopala studničku“, čo sú dva textové varianty jednej melódie ľudovej pesničky. „Varianty sú pre ľudové piesne typické,“ zdôrazňuje Jana Lengová. „Pieseň s Matúškovým textom sa stala v období, keď vznikla, veľmi obľúbenou, často sa spievala. V podstatnej miere sa spájala aj s meruovým a merudeviatym rokom.“

V roku 1849 bola pieseň vydaná anonymne na letáku pod názvom Dobrovoľnícka, čo len potvrdzuje, že sa spievala aj počas revolúcie. Neskôr ju publikoval Daniel Lichard vo svojom kalendári Domová pokladnica. „I keď sa revolúcia neskončila víťazstvom, Slováci sa na nej zúčastnili, hoci aj v bojoch na strane Viedne, keďže inú možnosť nemali,“ dopĺňa Lengová. Počas tradovania vznikali podľa jej slov rôzne varianty. Úplne pôvodný text prvej strofy piesne je „Ponad Tatrou blýska“, pričom sporný verš je zaznamenaný ako „zastavme ich, bratia“. V inom variante skladby však nachádzame i podobu „postavme sa, bratia“. Z týchto dvoch zrejme nakoniec vznikla ďalšia kombinácia.

Ideály Francúzskej revolúcie

Už v 19. storočí sa hymnická pieseň „Nad Tatrou sa blýska“ upravovala aj pre zbor. V takomto poda-

ni zaznievala mohutnejšie a veľkolepejšie. Jej prvú zborovú úpravu urobil Ján Levoslav Bella v šesťdesiatych rokoch, krátko po založení Matice slovenskej, a zverejnil ju pod názvom „Už Slovensko vstáva“. Pred prevratom aj po ňom s ňou pracoval Mikuláš Schneider Trnavský, neskôr Alexander Moyzes a po ňom Ladislav Burlas, ktorý skladbu upravil pri vzniku Slovenskej republiky v roku 1993. Z tejto interpretácie potom vychádzal Peter Breiner.

„Slovenská hymna vznikla v ovzduší, keď opäť začali ožívať vo svete aj u nás ideály Francúzskej revolúcie - sloboda, rovnosť, bratstvo. Hoci v sebe nesie prvok odboja, je aj odrazom celkového povedomia demokratizačných procesov. Vo svojej podstate odzrkadľuje dobu, ktorá bola mimoriadne dôležitá pre formovanie novodobej národnej identity, čo len pridáva na jej hodnotu. Historický moment by mal byť plusom hymny,“ tvrdí Lengová a pripomína, že na to, aby spoločenstvo bolo schopné samo seba správne pochopiť a oceniť, musí poznať svoje dejiny a s pokorou si vážiť to, čo má, aby mohlo na tom ďalej stavať. Hymna pri športových udalostiach vyvoláva emócie asi najmasovejšie, navyše ak ju spievajú deti, čo býva vo svete v poslednom období zvykom. Samozrejme, nútiť deti k vlastenectvu cez jej povinné počúvanie či spev nemá dobrý efekt.

Slováci verzus Slovania

Pred rokom 1918 sa na Slovensku spievali viaceré hymnické a vlastenecké piesne, najmä „Hej, Slováci“, „Nad Tatrou sa blýska“ a „Kto za pravdu horí“. Najstaršia z nich „Hej, Slováci“ vznikla v roku 1834 v Prahe, autorom textu je slovenský romantický básnik a spisovateľ Samo Tomášik, ktorý ju napísal na známu melódiu poľského revolučného mazuru Jozefa Wybického. Keďže to bolo ešte pred kodifikáciou spisovnej slovenčiny v roku 1843, pôvodný text s názvom „Na Slovany“ je v češtine.

„Konkurencia“ hymnických piesní „Nad Tatrou sa blýska“ a „Hej, Slováci“ bola taká veľká, že po roku 1918 sa uvažovalo o tom, ktorá z nich má byť súčasťou československej štátnej hymny. „Osudy piesne Hej, Slováci sú zaujímavé. Počiatkové dve slová Hej, Slováci bolo ľahko možné zameniť na Hej, Slovania, čo vyjadrovalo slovanofílsky kontext, a tak pod názvom Hej, Slovania sa pieseň v prekladoch rozšírila v podstate medzi všetkými slovenskými národmi,“ hovorí Jana Lengová.

Za spievanie piesne „Hej, Slováci“ boli študenti v časoch maďarizácie vylučovaní zo škôl a viedli sa politické procesy. V medzivojnovom období, keď sa pieseň „Nad Tatrou sa blýska“ stala súčasťou hymny prvej Československej republiky, si „Hej, Slováci“ spievala predovšetkým katolícka opozícia, ktorú pejoratívne nazvali hejslováci.

Za vojnového Slovenského štátu sa Tomášikova pieseň stala štátnou hymnou. No po vzniku druhej Československej republiky sa opäť dostala na index. „Naše dejiny neboli honosné,“ hovorí muzikologička. „Súčasná hymna nám pripomína, aby sme príliš nespýšneli, lebo úcta k minulosti aj prítomnosti je zárukou vízií budúcnosti.“

Eva Andrejčáková

O veciach podstatných

Sedím pred počítačom a uvažujem, o čom napísať krátky príspevok o diani vo svete, ktorý bude aktuálny - a bude stáť za prečítanie - aj o pár týždňov, keď sa dostane k čitateľovi. Mohol by som napríklad porovnať českú a slovenskú predvolebnú politiku keby, pravda, nejaká bola. Ale aj pri pozornej prehládke českých a slovenských informačných kanálov nachádzam podobu hlavne v banálnych titulkoch na predných stranách o vzájomnom kydaní špiny, či o málo vecnej až nepravdivej argumentácii v snahe zamaskovať rysujúcu sa nepohodlnú korupčno-tunelársku skutočnosť, ako o metóde predvolebnej agitácie vedúcich politických strán - či už ide o Dzurindu a Ficu, alebo Paroubka a Topolánka.

To sú témy, ktoré nastolujú politici, médiá ich vďačne rozmazávajú, ale väčšinu občanov už dávno nudia, až otravujú, i keď o ich pravdivosti si myslia skôr viac, než menej.

Aj preto sa po niekoľkých mesiacoch na vrchol popularity u českých občanov vyšvihol dočasne politikmi dosadený „nepolitický“ predseda nepolitickej vlády Jan Fischer. Ako kompetentného profesionála a čestného človeka som ho poznal už dávnejšie. Prekvapilo ma trochu, ako rýchlo sa začal cítiť aj kompetentným politikom, keď ho zhoda okolností do blízkosti politiky priviedla. Stal sa vo vlastnej predstave odborníkom na Európsku úniu a na jej nových vysokých hodnostárov „prezidenta“ a „ministerku zahraničia“ - o ich kvalitách nepochybuje, pozná ich vraj už dávno... na rozdiel od väčšiny v medzinárodnej politike oddávna rozhladených osobností. Ešte viac ma nedávno prekvapil vyslovenou ponukou, že by česká vláda bola, na základe dobrých vzťahov s Izraelom i arabskými krajinami, ochotná stať sa sprostredkovateľom v rokovaniach o mieri medzi Izraelom a Palestínou. Akoby nevedel, že o pár mesiacov prestane byť predsedom vlády a že vláda, ktorej predsedá, je **nepolitická**. Otázku o českej kompetencii na takú úlohu si asi ani nepoložil. Zájazd na zimnú olympiádu komentovať nebudem.

Aj súčasného českého ministra financií Eduarda Janotu poznám oddávna ako s poľahlivého zostavovateľa rozpočtu pre všetky vlády, či už pravicové alebo ľavicové. Tým skôr sa mi zdá pozoruhodné, ako sa v poslednom čase jeho kvalifikácia rozrástla o jednoznačne úvahy ekonomicko-politické, čosi, o čom nie sú zajedno nielen hospodárski politici vo svete, ale ani nositelia Nobelových cien v odbore. A ako sa naposledy ukázalo na svetovom ekonomickom fóre v Davose, v názoroch sa rozchádzajú aj špičkové osobnosti biznisu, vedy a politiky.

A tak sa radšej rozhlížam po svete, kde sa udalosti - a teda aj témy - široko-daleko závažnejšie vyskytujú neúrekom. Spomeniem napríklad ukrajinské prezidentské voľby, ktorých výsledok ovplyvní svet aj ďaleko za ukrajinskými hranicami, či krach gréckej ekonomiky, ktorý iste spôsobí bolesti hlavy aj poza eurozónu. Vývoj v Iráne vyvoláva starosti vo väčšine krajín zemegule, o susednom Afganistane ani nehovoriac. Všetko sú to problémy spoločné demokratickému svetu a iste väčšie a vážnejšie než bľabotanie politikov a médií v Česku, či na Slovensku o tom, ktorí z našich „vodcov“ sú viac skorumpovaní, či si viac nakradli.

Práve vývoju v Afganistane mienim venovať pár riadkov. Tam sa totiž trinásteho februára začala

SNIMKY: ARCHIV

písať nová kapitola boja vojsk NATO proti Talibanu a teda aj proti militantnému terorizmu al Kajdy, zahalenému do islamského fundamentalizmu. Píšem o boji vojsk NATO, hoci v skutočnosti ide o operáciu Američanov a Britov, ktorí podporujú afganské vojsko. Robia to však v mene NATO, teda aj za nás. Ide o celkom novú stratégiu. Zámerom je - na rozdiel napríklad od bojov v Iraku - dobyť Talibanom kontrolované územie pri maximálnej snahe zabrániť stratám civilného obyvateľstva. Potom by mali správu územia prevziať afganské sily a úrady, pričom spojenci by mali ostať v menšom počte ako akási záruka. Očakávanie je, že sa takým spôsobom postupne spacificuje celá krajina a väčšina dnešných talibancov sa usadí na strane „zákona a poriadku“. To je iste pekná myšlienka, lenže skúsenosti s prezidentom Karzaiom, nespoľahlivým a skorumpovaným, naznačujú, že ide o stratégiu plnú rizika. Spočiatku všetko vychádzalo, otázkou je, či bude možné zabezpečiť aj trvalú správu - a presvedčiť aspoň časť bojovníkov Talibanu usadiť sa (a väčšinu kmeňových náčelníkov odhodit' nedôveru voči Karzaiovi).

Ofenzíva sa začala útokom na mesto Marja v provincii Hilmand, ktorá bola, spolu s provinciou Kandahar doteraz centrom Talibanu. Minimálne straty boli na americkej a britskej strane, na afganskej žiadne. Lenže to je začiatok. V dlhodobejšej perspektíve sa situácia môže vyvinúť celkom inak. Všetko to ovplyvní aj stanovisko Pakistanu a vývoj v Iráne.

Z nášho (ale nielen z nášho) hľadiska si treba pripomenúť, že ide o akciu NATO, nie USA a Veľkej Británie. Je možno príjemné a pohodlné hriať sa v nie celkom oprávnenom vedomí, že ako členovia Atlantickkej aliancie sme chránení akýmiś obranným parazitom a nič sa nám nemôže stať. Jednak to nie je celkom pravda a jednak členstvo v akejkol'vek aliancii predpokladá aj lojalitu k spoločným záujmom. Tú sotva preukazujeme neustálymi domácimi politickými hádkami na tému, či prispieť vojskom a peniazmi, alebo nie. To sa týka aj iných členov aliancie, nových, či starých. Je to dnes už i naša aliancia a jej boj v Afganistane je aj náš.

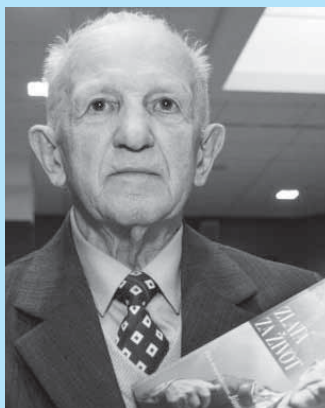
Egon T. Lánský

Zlatá za život

V Bratislave pred časom pokrstili zaujímavú knihu. Potešila športových fanúšikov a najmä priaznivcov boxera Jána Zacharu, držiteľa zlatej medaily z olympijských hier v Helsinkách v roku 1952, kde zvíťazil v kategórii do 57 kg.

Kniha pod názvom *Zlatá za život* rozpráva o živote nášho najstaršieho žijúceho olympijského víťaza. Hovorí o jeho účinkovaní na dvoch olympijských hrách a štyroch Majstrovstvách Európy. Prvýkrát vstúpil do ringu na majstrovstvách Slovenska v roku 1944, kde získal tretie miesto. Pätnásť rokov prežil aktívne v boxerskom ringu, ďalšie prežil ako tréner. Pamätníci hovoria, že jeho box bol skutočný šerm pästami. Víťazil svojou technikou, čím privádzal súperov do zúfalstva.

Knihu pokrstil samotný 81-ročný Zachara rukavicami, ktorými vybojoval zlatú medailu. Autor monografie je športový novinár Marián Šimo. Ján Zachara bol poctený organizáciou UNESCO titulom Rytier fair play. Kniha vyšla v náklade šesťsto kusov a dostať sa k nej možno aj v digitálnej forme cez internet. (las)

Scénografka

V minulom roku si Bábkové divadlo v Košiciach pripomenulo polstoročie svojho trvania. Medzi tých, ktorí ho pomáhali formovať a pričínili sa aj o rozvoj bábkarstva v metropole východného Slovenska, patrí i popredná slovenská bábkarská výtvarníčka a scénografka Jana Pogorielová-Dušová.

Narodila sa 16. augusta 1938 v Bratislave. Maturovala na Strednej škole umeleckého priemyslu v Bratislave v odbore grafika. Vyrastala v intelektuálnej rodine ruského emigranta - právnik dr. Alexandra Pogorielova. Lásku k bábkovému divadlu a umelecký rozklad získala už ako dieťa práve v rodine. Bol to jej otec, ktorý ju ako prvý kontaktoval s bábkovým divadlom. Prostredníctvom neho sa dostala k známej bábkarskej osobnosti, profesorovi Miroslavovi Fikarčímu, ktorý učil na Strednej škole umeleckého priemyslu a mal bábkarský súbor. V tomto súbore hrávala a zažila jeho vrcholné obdobie. Pohybovala sa v spoločnosti ľudí, ktorí mali veľký záujem o bábkové divadlo a takouto cestou sa dostala do Košíc. V rokoch 1957-1959 tu viedla ochotnícky Bábkarský súbor pri Mestskom dome osvetly. S ochotníkmi režizne a výtvarne pripravila maľuškovú inscenáciu *Na rozkaz šťuky*. Tá sa stala konkurznou a na jej základe vzniklo v roku 1959 Bábkové divadlo v Košiciach.

Jana Pogorielová nastúpila do divadla ako šéfica výpravy a výtvarníčka. V tomto divadle pôsobila do roku 1976. Z úspešných hier prvých rokov treba spomenúť *Guliver v Maňuškovke* (1959), *Aladinova záračná lampa* (1965) a *Guliver v Lilipute* (1971). Pre Janu Pogorielovú ako výtvarníčku v košickom Bábkovom divadle sa stala kľúčová spolupráca s režisérom Bedřichom Svatoňom od roku 1968. V tomto období sa začala dôslednejšie zaoberať scénografiou. Z ich vzájomnej spolupráce vzišlo 26 inscenácií. Medzi najznámejšie tituly patrili *Svinariik*, *Guignolove trampoty*, *Traja zhavranení bratia*, *Medovníkový princ*, *Kamenný kráľ*, *Spiaca krásavica*, *Pinocchiove dobrodružstvá*, *Johannes doctor Faust*, *Kráska nevidaná*.

Ďalším režisérom, ktorý výrazne ovplyvnil tvorbu výtvarníčky, bol český režisér Karel Brožek, s ktorým vytvorila niekoľko inscenácií: *Snehová kráľovná*, *Tigriček*, *Kubula a Kubo Kubikula*. V rokoch 1976-1979 pôsobila ako scénická výtvarníčka v Bábkovom divadle v Žiline. Tu spolupracovala najmä s režisérom Milanom Tomáškom, s ktorým vytvorila okolo 10 inscenácií. V roku 1979 sa opäť vrátila do Košíc, kde pôsobila do roku 1983.

V krajskom bábkovom divadle Banská Bystrica pôsobila v rokoch 1983-1990 a spolupracovala s režisérmí Š. Kulhánkom, J. Chlebíkom, J. Středom, Z. Mikotovou a B. Svatoňom. V Bábkovom divadle v Nitre spolupracovala s režisérmí J. Romanov-

ským, V. Turekovou a najmä s režisérom J. Hižnayom vytvorila niekoľko úspešných inscenácií ako *Trojuža*, *O Rámovi a Síte*, *Zlatka, zlaté dievča*. Z mladšej režisérскеj generácie bola úspešná najmä Pogorielovej spolupráca s Jánom Uličianskym v Bábkovom divadle v Košiciach. Jej výsledkom bola inscenácia *Zlatý vábnik*, ocenená na 3. Bábkarskej Bystrici v roku 1983 cenou za technologicko-výtvarné riešenie, na čom mal nemalý podiel aj jej manžel Anton Duša - špičkový divadelný technológ. Na 4. ročníku Bábkarskej Bystrice sa podieľala na Hlavnej cene za inscenáciu hry *Čin-čin*.

S tvorbou Jany Pogorielovej sa môžeme stretnúť aj v zahraničných divadlách - v Štátnom divadle v Tolbuchine v Bulharsku, v bábkovom divadle v Kielcach a v Rzeszówe v Poľsku, v ukrajinskom L'vove či v Bábkovom divadle bratov Grimmovcov v Steinau v Nemecku. Významná bola aj jej pedagogicko-výtvarná spolupráca s ochotníckymi súbormi v Spišskej Novej Vsi, v Košiciach, v Prešove, v Medzeve, v Banskej Bystrici, v Liptovskom Mikuláši a v Púchove.

Nezanedbateľná je aj scénografická a bábkarská tvorba Jany Pogorielovej v Československej televízii Bratislava a štúdiu Košice, kde vytvorila množstvo večerníčkov a bábkových hier. Medzi najznámejšie večerníčkovské seriály patrí rozprávkový cyklus *Slimáčik Bubiňok*, *Podivuhodné príbehy pána Jakuba a jeho červenej Barborky*, *Žabčo a Žabinka*, *Vetrik Vetroplach* či bábkové inscenácie *Ďaleká cesta*

malého Muka za šťastím, *Zlatá panna zo zlatého vajca* a iné. Jej posledné divadelné angažmán bolo v Bábkovom divadle v Žiline (1990-1992). Výber zo svojej bohatej scénografickej činnosti vystavovala na mnohých miestach doma i v zahraničí.

V súčasnosti žije Jana Pogorielová s manželom Antonom Dušom v Banskej Bystrici. Spoločne sa venujú výrobe bábok pre potešenie, ale spolupracujú aj s viacerými umelcami z Európy. Pre svoje technologicko-výtvarné majstrovstvo sa stali známymi nielen doma, ale aj v zahraničí. V posledných rokoch zasobujú svojimi bábkami najmä nemeckého bábkara Olafa Berstengla (v priebehu posledných

piatich rokov vyrobili výpravy k viacerým známym rozprávkam, ako *Sol' nad zlato*, *O smelom krajčírikovi*, *Johannes Doctor Faust*, *Snehulienka a sedem trpaslíkov*, *Jež a zajac* a iné), ale aj francúzskeho bábkara Massima Schustera. Bábky z ich dielne putovali aj do galérie v USA. Z významných medzinárodných projektov treba spomenúť prácu manželov Dušovcov na veľkolepom projekte *Einbesthaller passion* (Einbesthallske pašie - hra s bábkami podľa Evanjelija sv. Marka, ktorý realizovali v rokoch 1997-1999. Hru režiroval dr. Olaf Berstengel, riaditeľ Medzinárodného bábkarskeho festivalu v Misstelbachu a výprava k celému projektu vyšla z dielne našich umelcov. Pašie mali premiéru v dolnorakúskej dedinke Einbesthal, na Veľkú noc v roku 1999. Scénickú výpravu pašiových hier mali možnosť vidieť i Banskobystričania. Na prelome rokov 1999/2000 boli unikátne bábiky zosobňujúce jednotlivé biblické postavy a multifunkčná scéna vystavené v priestoroch Literárneho a hudobného múzea v Banskej Bystrici. Tvorba manželov Dušovcov presahuje hranice Slovenska a má čo povedať malému i veľkému divákovi.

Anna Papiežová

Človek má pri ňom pocit, že zlá nálada neexistuje. Široký úsmev je jeho životný štýl a fakt, že sa na jeho gagoch, skečoch a scenároch bavia aj diváci, prisudzuje najmä tomu, že sa na nich baví i on sám. Pomaly bez neho nevznikne žiaden humorný televízny program. Kde je podpísaný, tam sa očakáva kvalita a dobrá zábava. Aj program „Partička“, ktorý vysielala TV Markíza, si za krátky čas získal množstvo fanúšikov. Improvizácia hercov na základe vopred určených pravidiel býva taká skvelá, že divák chytá záchvaty smiechu, aj keď práve nesedí priamo v divadelnej sále, ale doma pred televízorom. Preniesť atmosféru živého človeka až domov sa podarí len málokomu. Dano Dangel to dokáže.

ZUZANA KOSTELNÍKOVÁ

Vaša Partička je nový formát, ako na Slovensku, tak aj v Čechách, hoci improvizácia nová nie je. Ste spokojný s tým, ako sa váš program uchytil?

Áno, veľmi. Zhodou okolností boli nedávno našimi hosťami v Partičke Gencer a Suchánek. Tretí, ktorý od nich odišiel, Carda, urobil podobný pokus v Čechách na TV Prima. Nemal však úspech. Skončilo to dokonca, dalo by sa povedať, až fiaskom. Stiahli ho asi po piatich častiach. Ale nebolo to také, aké robíme my, len veľmi podobné. V Česku je tradícia. Kaiser a Lábus robili programy, v ktorých sa improvizovalo. Z času na čas sa takáto šou zjaví, Česi ju robili už pred tým, u nás sa objavila prvýkrát.

A hneď s obrovským úspechom. Čakali ste ho?

Dúfal som v úspech. Dôveroval som tomu. Dôležité je, na akých princípoch je to postavené, že to má svoju vnútornú dramaturgiu, že sú to hry. Nechcem náš program uraziť, ale ide o to, že tam len tak bohupusto neimprovizujeme bez toho, aby to nemalo svoje tempo a pravidlá. U nás sú pravidlá veľmi prísne. Ja to, navyše, viem ovplyvňovať z režisérskeho miesta. Keď vidím, že tempo upadá alebo akcia negraduje, stále to viem ovplyvniť. Je to naša výhoda.

Partička sa nakrúca v divadle ako živé predstavenie pred publikom, ktoré sa vynikajúco baví. Nie vždy sa však podarí takúto náladu preniesť aj cez televíznu obrazovku. O vás to však neplatí.

Musím povedať, že oko kamery to tak trochu zplášťuje. Neprenesie sto percent atmosféry, ktorá je v divadle, a asi sa to ani nikdy nepodarí. Hlavne pri takomto type prenášaného divadla. Ale aj to, čo dokáže preniesť, stačí, aby sa ľudia zabavili. To ma teší.

Mali ste veľmi šťastnú ruku pri výbere hercov. Podľa čoho ste robili zoznam účinkujúcich?

V prvom rade musím povedať, že celý život mám šťastie na ľudí a to je dôležité. Koho stretnete, ten vás ovplyvní a posunie ďalej, alebo naopak, zabrzdí a posunie do diery. Keď sme pripravovali Partičku, presne som vedel, koho osloviť, aby mala cveng.

Áké to je - vymyslieť si pre seba rolu režiséra, „Pánbožka“ Partičky, ktorý všetko ovplyvňuje?

Treba spomenúť, že takéto formáty fungujú v zahraničí, nie je to nič extra vymyslené, len v našich končinách je to novinka, je to jedinečné. Ale ak sa mám priznať, rád by som sa videl na opačnej strane, pri hercoch. To by ma viac bavilo. Len logicky som ako jediný vedel, čo chcem a čo to má vyžarovať. Preto som sa ocitol na stoličke „Pánbožka“, ktorý predstavenie riadi. Ale nevadí mi to, lebo ja sa fakt dobre zabávam. Som vďačný typ, ktorý sa baví pri práci a ľudia ako Lukáš, Peťa, Robo, Ďuro, Roman a Majjo (pozn. L. Latinák, P. Polnišová, Robo Jakab, Juraj Kemka, Roman Pomajbo, Marián Miezga, herci v Partičke) a ostatní hostia vždy vedia zabaviť.

Nevymeníte si to aspoň raz s niektorým z nich?

Keďže Partičku píšem, pripravujem, režirujem aj strihám... Nevravím, že by to nikto iný nezvládol, ale je to zabehnutý cyklus, ktorý by sa takouto zmenou narušil. Bolo by mi to divné. Navyše, aj diváci sú konzervatívni. Keď si raz zvyknú na to, že ja som na režisérskej stoličke a herci sú zase na javisku, neradi prijímajú zmeny. Preto to ani nerobím, nemusí sa to vyplatíť.

Je pravda, že scenáre robíte zvečera do rána?

Vždy pod tlakom

Áno. Je to dané aj mojim životným štýlom. Som typ človeka, ktorý rád robí pod tlakom. Užívam si to. Keď je tlak, tak mi to vyhovuje.

Stalo sa vám, že ste mali problém napísať scenár zvečera do rána?

Ani nie. Ak nehovoríme o kvalite výsledku, tak som krízu nemal. Keď viem, že musím, vtedy mi to šľape. Viem sa skoncentrovať a dať to dokopy. Ak by som na to mal dva týždne, tak to aj tak skončí tak, že písať začnem až na trinásť deň a na štrnásť to dokončím. Mám rád tlak. Neviem to vysvetliť. Pre niekoho je to nezdravý spôsob, ale mne vyhovuje.

Peťa Polnišová bude mať dietu. Viete si predstaviť, kto by ju mohol v Partičke nahradiť?

Peťa je veľmi ťažko nahraditeľná. Je to veľký talent, myslí jej to. Mám pár tipov, lebo som nad tým už musel uvažovať. Myslím si, že to dokážeme zvládnuť, ale budem sa tešiť, keď zase naskočí. V marci - apríli nás čaká divadelné turné s Partičkou

po Slovensku, tam už bude Peťa v zastúpení, tak si to vyskúšame.

Pridete aj do Česka?

Uvidíme. Čakajú nás rokovania v Prahe, budeme riešiť, či to celé nepreniesť aj na českú stranu v trochu upravenom garde.

Máte za sebou perné obdobie - Superstar, Silvester, Partička, Úsmev ako dar, Hodina deťom. Vaše aktivity sa často prelínali, videli vás vôbec doma?

Nečakal som, že to bude až také náročné. A že som nebol doma, to bolo zase až trochu divné. Od septembra do decembra bolo perné obdobie, nemal som jeden voľný deň až do 22. 12. Moja výhoda je, že ma to neunavuje, ale strašne baví. I keď aj na mňa občas príde deň, keď som unavený a rád by som s tým praštil, nakoniec však aj tak zistím, že všetko mám rád.

Vydržali by ste sedieť nad niečím aj dlhšie? Rozmýšľali ste nad literárnym scenárom?

SNÍMKY: AUTORKA

Priebežne ma stále niečo chytí, ale potom ma vír udalostí zase do niečoho zamotá. Pred pár rokmi sme začali pripravovať s mojím kamarátom Lukášom Zednikovičom jednu vec, ktorú by som chcel dotiahnuť do konca. Len ono sa vždy popri tom niečo vyskytne, zapojím sa a zistím, že nemám čas. Takže literatúra ešte počká. Na literatúru treba mať iné nastavenie, nemal by som byť v takom strese.

Nie som však asi jediná, kto si myslí, že humor v slovenských filmoch chýba ako soľ.

Slovensku chýba komédia. Alebo možno len niečo voľnejšie, čo nie je viazané na nejakú výpoveď. Mojm cieľom nebolo dávať výpovede, názor áno, ale ak by som robil niečo podobné, bol by som rád, keby to bolo úsmevné. Nesnažil by som sa tam dávať strašné odkazy. Mám pocit, že niektorí ľudia začínajú odkazom a potom naň nabaľujú všetko ostatné.

Vidíte aj na svojich dvoch deťoch zmysel pre humor?

Vediev ich k tomu, aby zľahčovali situácie, robili si srandu a nebrali život príliš vážne. Všimnite si niekedy tváre ľudí, keď idú ráno do práce. Mrzuté, nahnevané. Ja to nepoznám. Mám šťastie, že keď idem do práce, teším sa na to a som rád, že aj moje deti to vidia.

Prekvapili vás niekedy humornou situáciou, ktorá vás rozosmiala?

Robia kadečo. Schovávajú sa mi a nastrašia, to robia veľmi radi. A syn mimoriadne rád kreslí obrázky, kde

kadečo popridáva a potom za mnou príde, že aha, to si ty. Užívam si to. Majú zmysel pre humor.

Dokedy vás pracovne naplno vytiaži Partička?

Určite do júna, dovtedy máme podpísanú zmluvu. Zatiaľ neriešim, čo bude ďalej.

Vôbec?

Nie, že by som nevedel, čo bude od septembra, ale zatiaľ sa snažím robiť dobrú Partičku. Aby ju ľudia mali radi a sledovali ju. Ak to tak ostane, snáď nebude iný dôvod, pre ktorý by sme nemohli pokračovať. Ale ak by to tak nebolo, budem vo svojich vyjadreniach radšej opatrný.

Je to teda tak, že sám neviete, čo bude v novej sezóne?

Je to ešte veľmi ďaleko. Strašne veľa som toho rozrobil. Budem sa musieť skoncentrovať viac na jeden projekt a ostatné dať bokom. Rozhodnúť sa, čo...

Čo by ste chceli vy?

To je otázka! Svojho času som ponúkal televízii komediálny seriál. Som

presvedčený, že by ma to bavilo. Žiadna telenovela, normálne filmové spracovanie. Aj pilotný diel sme tak nakrúcali, hoci celkom nevyšiel. Ale toto by ma veľmi bavilo. Urobiť dvanásť dielov pripečeného seriálu, ktorý je trošku trhnutý.

Čo doteraz považujete za svoju najväčší úspech?

Za svoj osobný úspech považujem to, že sme vydržali robiť S.O.S. 5 rokov. Taký dlhý čas v tomto televíznom prostredí je relatívne slušná doba. Aj Partičku považujem za úspech. U ľudí to zarezovalo a ja som len rád. Ale inak som nad tým nerozmýšľal. Sú dielcie úspechy a pády, z ktorých ťažko niečo vyzdvihnúť.

Asi ste v dobrom, neutrálnom štádiu?

Áno, som veľmi spokojný. Na prelome decembra a januára som mal mesiac dovolenku a hneď po návrate som sadal k scenárom. Stále nemám pocit, že som naplno rozbehnutý. Je to príjemné.

Jánošíci s těžkou hlavou

Lubomír Smatana, reportér Českého rozhlasu, působící na Slovensku, vydává v marci tohoto roku knihu „Jánošíci s těžkou hlavou“ s podtitulem „Mýty a realita dnešního Slovenska očima českého reportéra“.

Niekoľkokrát zorganizoval humanitárnu pomoc na Balkán, inak naďalej zostával pedagógom v zálohe. Do českého rozhlasu zabľúvil v roku 2000. Najskôr sa otúkával na vidieku ako regionálny spravodajca zo západných Čiech, v rokoch 2003-2004 pracoval pre China Radio International v Pekingu, neskôr strávil dva roky v redakciách ČRo v Plzni a v Prahe. Od roku 2006 pôsobí ako stály spravodajca Českého rozhlasu na Slovensku. Tým si splnil svoj sen vrátiť

Prečo slovenský národný hrdina Juraj Jánošík nikdy neochutnal halušky? Prečo je z Košíc bližšie do Prahy než do Bratislavy? Koľko salašov preživa v horách na prahu nového storočia? A prečo euro kazí servírkam postavu?

Veľa podobných otázok a odpovedí prináša toto reportérske dielo, ktoré je akiste prvým serióznym prierezom života na Slovensku. Od 150 rokov starých textov z pera Boženy Němcovej podobnú tému doposiaľ nikto nespracoval, vari aj preto,

že Česi a Slováci žili niekoľko desiatok rokov v spoločnej republike. Teraz, sedemnást' rokov po rozpade federácie, prichádza „československá“ téma konečne na program dňa. Kniha je výsledkom štvorročnej reportérskej práce, pri ktorej Smatana denne na Rádiožurnále a ostatných stanicích ČRo oslovuje státisíce ľudí. Vo svojej knižnej prvotine vykresľuje Slovensko v nečakaných súvislostiach, ide na koreň, búra celý rad rozšírených mýtov a prináša ucelené čítavé

informácie pretkané osobnými zážitkami „človeka z terénu“. Hoci je autor sám slovenský rodák, nešetří iróniou a vtipmi.

Lubomír Smatana sa narodil v roku 1967 v Snine, v okrese Humenné. Bolo to pár hodín chôdze od hranice so Sovietskym zväzom a vyrástol v Hornom Slavkove, pár hodín chôdze od hranice so Západným Nemeckom. Zo strednej školy v Chebe vyšiel ako agronóm, zo Západočeskej univerzity v Plzni ako učiteľ biológie a chémie. Ďalších sedem rokov cestoval, predovšetkým ďaleko na východ od rieky Moravy a striedal rôzne zamestnania: „drezmen“ v krčme „U rozviedčika“, sprievodca turistov po Európe, Blízkom východe a severnej Afrike, asfaltér, vodič a občas i učiteľ bujarého ziactva.

sa na rodnú hruď a hľadať svoje korene. Na Slovensku preliezol kde-aký kút. Viac reportáží o Slovákoch doposiaľ nikto v Čechách nepublikoval. Spolupracuje s mnohými českými i slovenskými médiami. Má štyri deti. (na)

Česko-slovenský sympat'ák

Súťaž mužskej krásy a hlavne sympatií „Sympat'ák roka“ má ďalšieho odborného a exkluzívneho porotcu. Svetoznámy umelecký fotograf Robert Vano, bude spoločne s ostatnými porotcami rozhodovať o víťazovi česko-slovenskej ankety „Sympat'ák roka 2010“.

„Maestro fotografie Robert Vano prijal ponuku zasadiť do poroty s radosťou a potešením. Vzhľadom na to, že finalistov „Sympat'áka roka“ bude dvanásť,

SNÍMKAL: IVANA VODÁKOVÁ

dohovárame s ním nafotografovanie obrazového kalendára pre rok 2011, práve s jednotlivými finalistami súťaže,“ prezradil hovorca súťaže Luboš Xaver Veselý.

Do súťaže „Sympat'ák roka“ sa ešte stále môžu prihlásiť muži vo veku od 17 do 40 rokov, ktorí sú občanmi Slovenskej alebo Českej republiky, prostredníctvom stránky www.sympatak-roku.cz. Do tejto chvíle sa do súťaže prihlásilo už viac ako 250 uchádzačov.

Jedenásť finalistov vyberú členovia poroty v castingových predkolách a dvanásť pošlú do finále poslucháči českého rádia Frekvence 1. Ten zároveň získava titul Sympat'ák Frekvence 1.

Finále súťaže prebehne 22. mája 2010 v „stovežatej“ Prahe a v porote okrem známeho fotografa zasadiť aj populárne speváčky, herečky, modelky a moderátorky ako Zuzana Belohorcová, Jiřina Švorcová, Eva Decastelo, Heidi Janků či Eva Jurinová.

(ti)

VYSIELANIE PRE SLOVÁKOV V ČR		
		ČESKÝ ROZHLAS
ČRO 1 - RADIOŽURNÁL	utorok	20.05 - 21.00
ČRO 6/RSE	streda	19.15 - 19.30
REGINA PRAHA	pondelok, streda	19.45 - 20.00
ÚSTÍ NAD LABEM	pondelok, streda	18.45 - 19.00
PLZEŇ	pondelok, streda piatok	19.45 - 20.00 19.30 - 20.00
ČESKÉ BUDĚJOVICE	pondelok, streda	19.45 - 20.00
HRADEC KRÁLOVÉ	pondelok, streda	19.45 - 20.00
OSTRAVA	pondelok, streda	19.45 - 20.00
BRNO	pondelok, streda	19.45 - 20.00
OLOMOUC	pondelok, streda	19.45 - 20.00
SEVER	pondelok, streda	19.45 - 20.00
VYSOČINA	pondelok, streda	19.45 - 20.00

O literatúre v Senáte

Pod názvom Spisovateľ v zjednocujúcej sa Európe - hľadanie tém a jazyka sa 3. februára konal v hlavnej rokovacej sále Senátu Parlamentu ČR silne obsadený seminár. Zvolala ho 1. podpredsedníčka Senátu Alena Gajdúšková za podpory Masarykovej demokratickej akadémie a mediálneho partnerstva Literárnych novín, samozrejme v spolupráci so spisovateľskými organizáciami. Seminár nadväzoval na konferenciu Národné literatúry v zjednocujúcej sa Európe, ktorý sa konal v českom Těšíně a poľskom Cieszyne v roku 2008. Prvú konferenciu s touto témou mimochodom zorganizoval už pred rokmi Český PEN klub a Slovensko-český klub s podporou Medzinárodného visegrádskeho fondu.

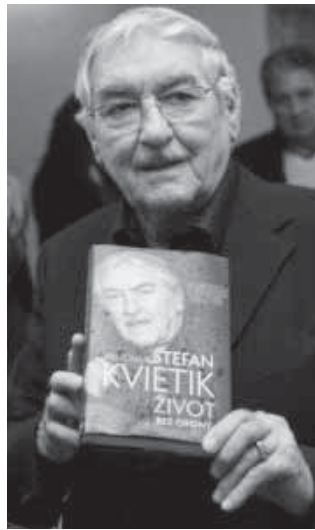
Aj tentoraz sa hovorilo i vo visegrádskom rámci, hoci zloženie panelistov bolo najmä česko-slovenské. Prvým rečníkom bol Rudolf Chmel, riaditeľ Ústavu slavistických a východoeurópskych štúdií FF UK v Prahe a bývalý minister kultúry Slovenskej republiky. Nechýbal ani jeho kolega z bývalej slovenskej vlády, niek-

dajší námestník ministra školstva, ale najmä nakladateľ, publicista a filozof László Szigeti. Z českých panelistov treba spomenúť filozofa Erazima Koháka, politológa a publicistu Jiřího Peheho, či literárnych kritikov Libora Martínka, Vladimíra Novotného a Petra Posledního. Na ich príspevky samozrejme reagovali mnohí ďalší prítomní. Rezovali otázky, či je písanie v príslušnom jazyku totožné s národnou literatúrou, aká je potom pozícia po nemecky píšuceho Kafku, frankofónneho Kunderu, alebo mladých autorov, snažiacich sa preraziť priamo v angličtine, či dokonca v esperante. Čo znamená odchod literátov do zahraničia. Je východiskom príklad Milana Kunderu, stať sa z českého literáta európskym? Stratil na tejto ceste niečo? A aký je vlastne význam literatúry vôbec a národnej zvlášť? A čo s jej podporou?

Zaznelo mnoho pozoruhodných myšlienok, ale otázky, ako je už ich zvykom, zostali otázkami. Riešiť by sa podľa Rudolfa Chmela mohli aj v širšom visegrádskom zložení na pokračovaní seminára, tentoraz na Slovensku. (vs)

Kniha spomienok Štefana Kvietika

Svetlo sveta uzrela kniha popredného slovenského publicistu Jána

Čomaja Život bez opony. Ide o spísané spomienky nášho známeho divadelného a filmového herca Štefana Kvietika. Počas 37-ročného účinkovania v čino-

hre SND vytvoril 76 postáv. „Skutočne som mal veľké šťastie, a to nielen v otázke predlôh, ale v tom, že som žil v hviezdnom období národného divadla, kde žiť, kráčať, byť partnerom veľkých osobností bol veľký dar, ale aj veľká zodpovednosť,“ spomína si na svoje divadelné účinkovanie populárny herec.

Svoje umenie predstavil aj vo vyše štyridsiatich filmoch, spomeňme napríklad Boxer a smrť (1962), Medená veža (1970), Tisícročná včela (1983), či veľmi populárne Červené víno od Františka Hečka. (hhs)

Elektronická knižka

Na Slovensku zavedú elektronickú zdravotnú knižku od roku 2013. Vyplýva to z novely zákona o zdravotnej starostlivosti. Jej účelom bude poskytnúť občanovi jeho zdravotné záznamy v elektronickej podobe dostupné prostredníctvom internetu, respektíve viesť jeho celoživotnú zdravotnú knižku s príslušným zdravotným obsahom, vrátane údajov o očkovaní. (sa)

Info

• po. 1. 3. o 10.00

Ledeč nad Sázavou, Nádražní ul. - sála gymnázia
ROZPRÁVAJME SI ROZPRÁVKU
Cyklický výchovno-dramatický program pre deti o slovenčine a jednej rozprávke krajine
Účinkujú: Viera Kučerová a Martin Matejka

• ut. 2. 3. o 9.00 a 10.30

Mestská knižnica Most, Moskevská ul., Most
SLOVENSKÁ POÉZIA A PRÓZA
Mladé letá Dominika Tatarku
Komponovaný literárny program pre študentov stredných škôl spojený s výstavou Cesty ku slobode Dominika Tatarku

• st. 3. 3. o 19.30

Divadlo v Řeznické o.p.s., Řeznická 17, Praha 1
Lubo Dobrovoda: JA MALKÁČ
Pokus o náhľad do spolunazývania jednej česko-slovenskej rodiny očami päťročného chlapca koncom 60. rokov
Hrajú: M. Velický, M. Zimová, P. Varga, D. Deutscha, M. Matejka

• št. 4. 3. o 18.00

Rakúske kultúrne fórum, Jungmannovo nám. 18, Praha 1
PESKERE JAKHENCA - VLASTNÝMI OČAMI
- MIT EIGENEN AUGEN
Vernisáž výstavy prezentujúcej fotografie rómskych detí a mládeže na Slovensku (rómska osada Roškovice)
Autori projektu: Štefan Benedik a Barbara Tiefenbacher
Kultúrny sprievod: Mário Bihári
Výstava potrvá do 15. 4. 2010

• pi. 5. 3. - ne. 7. 3.

Základná umelecká škola Jana Růžičku 1179, Praha 4
- Chodov
SPIEVAJ AKO HORA
Workshop venovaný všetkým, čo si chcú pripomenúť a spoločne zaspievať piesne z bohatej pokladnice moravských a slovenských ľudových piesní
Na projekte spolupracujú Petra Vraňáková a Lenka Dubnicková, bývalé členky súboru Lúčna
Autorka projektu: Ida Kellarová

• ne. 7. 3. o 20.00

Lucerna Music Bar, Vodičkova 36, Praha 1
CHILL PILL LIVE BAND II
Slovensko-britský projekt jedného z najzaujímavejších slovenských gitaristov súčasnosti
Andreja Šebana a ďalej Marka Mondesira, Garyho Husbanda, Michaela Mondesira a bratov Bugalovcov ponúkne dve hodiny nadžánrovej hudby v špičkovom prevedení

• po. 8. 3. o 19.30

Sála Českej národnej banky, Senovážne nám. 31, Praha 1
OTVORENÉ
Slávnostné otvorenie 10. sezóny orchestra BERG
Účinkujú:

Martin Chovanec (SK) - bandoneón,
Jana Bezpalcová (CZ) - akordeón,
Orchester BERG diriguje Peter Vrabel (SK)

• st. 10. - št. 18. 3.

JEDEN SVET 2010
12. ročník medzinárodného festivalu dokumentárnych filmov o ľudských právach
Slovensko na festivale zastupuje film:
Hranica - režisér Jaro Vojtek
• st. 11. 3. o 21.30
Kino Atlas - veľká sála, Sokolovská 1, Praha 8
• ut. 16. 3. o 20.00
Kino Atlas - malá sála, Sokolovská 1, Praha 8
• st. 17. 3. o 17.30
Kino Ewald, Národní 28, Praha 1

• st. 17. 3. o 20.00

Café Teatr Černá labuť, Na Poříčí 25, Praha 1
Stanislav Šteпка: SLOVENSKOČESKÉ TANGO '2009
- hra na city alebo o citovom živote futbalového rozhodcu
Retro-komédia so spevom a tancom po tridsiatich rokoch
Hrajú: Zuzana Kronerová (SK), Miroslav Zavičar (ČR), Miluše Hradská (ČR), Eva Reitererová (ČR)
Réžia: Ivan Balad'a (SK)

• št. 18. 3. o 17.00

SLOVENSKO - ILLUSTRVANÁ ENCYKLOPÉDIA PAMIAŤOK
Krst veľmi pútavej knihy za účasti jej autora, bývalého primátora mesta Bratislavy Petra Kresánka

• po. 29. 3. o 20.00

Café Teatr Černá labuť, Na Poříčí 25, Praha 1
Alexej Gelman: ZHASNITE LAMPIÓNY
Hrajú: Tatiana Vilhelmová (CZ) a Marián Miezga (SK)
Réžia: Peter Serge Butko

• do ut. 23. 3.

Galéria SI, Jilská 16, Praha 1
LUBO GUMAN: SÚKROMNÁ ANATÓMIA
Kresba, maľba, grafika
Kurátor výstavy: Martin Knut

• št. 25. 3. o 18.00

Galéria SI, Jilská 16, Praha 1
NAVZDORY ČASU A LŮDOM...
Alfred Piffli (1907-1972)
Výstava prináša rozsiahlu a mimoriadne rozmanitú činnosť architekta a prvého dekana Fakulty architektúry a pozemného staviteľstva SVŠT v Bratislave
Výstava potrvá do 30. 4. 2010

• št. 25. 3. - pi. 2. 4.

Village Cinema Anděl, Radlická 3179/1E, Praha 5
FEBIOFEST
XVII. medzinárodná prehliadka filmu, televízie a videa
• ne. 28. 3.
Slovenská nedela v Kine osobností:
Pocta Martinovi Hubovi
3 sezóny v pekle - réžia T. Mašín
Svedek umirajícího času - réžia M. Luther
Obsluhoval jsem anglického krále - réžia J. Menzel
Kawasakiho růže - réžia J. Hřebejk

(Zvýraznené podujatia usporadúva alebo spoluusporadúva Slovensko-český klub, vydavateľ Slovenských dotykov, a ČeskoSlovenská scéna)

Kanaďania sa právom hrdia, že dali svetu jednu z najúžasnejších hier - ľadový hokej. V zámorí sa hral už v 19. storočí, ale postupne prenikal aj do Európy. Prvé majstrovstvá Európy sa konali v roku 1910. V tom čase však ešte kanadský (ľadový) hokej súperil s bandy hokejom (s loptičkou) a definitívne si razil cestu až po olympijských hrách v roku 1924 v Chamonix.

UŽ

osemdesiatnik

Aj na Slovensku dlho vládol bandy hokej a kanadský hokej spopularizovali až ME vo Vysokých Tatrách v roku 1925. Dôležitým medzníkom bol rok 1929, keď sa v Starom Smokovci konal I. ročník Tatranského pohára (druhého najstaršieho turnaja v Európe - po „Spengler Cupe“). Prvé slovenské kluby boli členmi Československého svazu kanadského hokeja, ktorý reagoval na rozvoj hokeja vytváraním žúp. Slovenská župa Československého svazu LTC Praha a Ski klub Bratislava kanadského hokeja vznikla 29. 12. 1929. Jej zakladajúcimi členmi sa stali Ski klub Bratislava, ŠK Slávia Banská Bystrica, ŠK Vysoké Tatry, ČsŠK Košice a ŠK Žilina. Predsedom sa stal Ing. Vilém Ždímal z Bratislavy. Po nezhodách na druhých majstrovstvách Slovenska v Žiline sa funkcionári Ski klubu Bratislava vzdali funkcií, čo prakticky znamenalo ukončenie sľubne sa rozvíjajúcej činnosti. Začiatkom roka 1932 vznikla postupne Východoslovenská, Západoslovenská a Stredoslovenská župa.

Slovan-Spartak liga

Prvá organizovaná súťaž - majstrovstvá Slovenska - odštartovala už v roku 1930 a v roku 1936 sa prvé mužstvo zo Slovenska prebojovalo do celoštátnej československej hokejovej Slovan-Spartak ligy. Bol to klub HC Tatry. O rok neskôr sa druhým účastníkom stal vysokoškolský klub VŠ Bratislava. Prvým Slovákom, ktorý sa dostal do československej reprezentácie, bol Košičan Ladislav Troják, ktorý štartoval v roku 1937 na MS v Londýne. V roku 1934 prišiel hrať do Prahy - do vtedy jedného z najlepších mužstiev v Československu, LTC Praha. A práve to mu otvorilo dvere do reprezentácie. V mužstve Československa nechýbal ani na ZOH v roku 1936 v Garmisch-Partenkirchen, kde reprezentačný výber ČSR skončil na 4. mieste. Nad Európou sa však už vtedy vznášali mraky fašizmu a blížiacie sa 2. svetovej vojny. Po rozbití Československa vznikol v roku 1938 Slovenský hokejový zväz a s ním prišla aj prvá samostatná slovenská reprezentácia.

Prvé povojnové majstrovstvá sveta sa hrali v roku 1947 v Prahe a v mužstve Československa hral zase Ladislav Troják, ktorý však v novembri 1948 zahynul pri leteckej katastrofe nad kanálom La Manche spolu s ďalšími piatimi reprezentantmi. V Prahe to boli jeho piate majstrovstvá. Mužstvo trénoval Kanaďan slovenského pôvodu - Matej Buckna. V prvom desaťročí po 2. svetovej vojne sa v celoštátnej súťaži postupne objavilo viacero slovenských mužstiev: VŠ Bratislava, ŠK Banská Bystrica, Žilina, na 5 sezón popradský klub s rôznymi názvami, no stále miesto si vybojoval iba Slovan Bratislava, kde sa pomaly začali sústreďovať najlepší slovenskí hokejisti aj z vidieka. Po Ladislavovi Trojákovi sa pocta reprezentovať Československo ušla až po dlhých 18 rokoch ďalšiemu Slovákov Jánovi Jendekovi - na MS 1955 v Nemecku.

Prvý raz hostila Bratislava svetový hokejový výkvet v roku 1959. Hrala sa tu jedna zo skupín svetového šampionátu. Z bratislavskej skupiny postúpili do finálovej skupiny v Prahe reprezentanti Československa a Kanady. Šampionát mal výrazný podiel na ďalšej popularizácii a rozvoji hokeja na Slovensku. V 60. rokoch vyrástol Slovan Bratislava na jedno z najlepších mužstiev v československej lige. V mužstve sa postupne presadili výrazné hokejové osobnosti - Dzurilla, Starší, Gregor, Čapla, Golonka, Fako, Černický a mladý Nedomanský. Bola to silná generácia, ktorá sa výrazne zapísala do histórie slovenského i českého hokeja.

V sezóne 1963/64 vznikli Česká a Slovenská národná liga a o postup sa bojovalo v kvalifikácii. Hneď v jej prvom ročníku postúpil do najvyššej súťaže práve víťaz Slovenskej národnej ligy - Dukla Košice, ktorá sa neskôr premenovala na VSŽ Košice. Zásľuhu na tom mal aj jeden z najlepších brankárov v histórii československého hokeja Jiří Holeček.

Hokejom proti okupácii

V roku 1962 vznikol na Slovensku armádny klub - Dukla Trenčín, ktorý sa po niekoľkých rokoch stal jedným z najlepších tímov Slovenskej národnej hokejovej ligy. Kvalita československej reprezentácie sa v 60. rokoch výrazne zvýšila aj zásluhou slovenských hokejistov. V tradičných derby zápasoch so Sovietskym zväzom prišli prvé víťazstvá, neraz chýbal ku zlatu krôčik. Predovšetkým v závere pôsobenia tejto veľkej generácie a po nástupe novej, na ZOH v Grenobli, v roku 1968, a o rok neskôr na MS v Štokholme - pár mesiacov po okupácii Československa vojskami Varšavskej zmluvy - mali zápasy proti „zbornej komande“ nesmierny ohlas a v Československu boli príležitou na otvorené protesty proti okupácii.

To, čo sa nepodarilo reprezentácii v 60. rokoch prišlo hneď v nasledujúcom desaťročí. Poslední mohykáni predchádzajúcej generácie, pri ktorej vyrástla ďalšia, sa v roku 1971 postarali vo Švajčiarsku o ďalší titul majstrov Európy. Zo Slovákov boli pri ňom brankár Sakáč, obranca Tajcnár, ale aj hoke-

SLOVAN - SPARTAK

LTC PRAHA A SKI KLUB BRATISLAVA

jisti českej národnosti hrajúci v slovenských kluboch - Holeček, Nedomanský a Brunclík. Vrchol prišiel o rok neskôr v Prahe, kde Československo vybojovalo tretí titul majstrov sveta. V zostave trénerov Kostku a Pitnera figurovali mená: Dzurilla, Kužela, Tajcnár, Haas, Holeček s Nedomanským a aj Sakáč.

Skvelé desaťročie pokračovalo i počas pôsobenia reprezentačnej trénerskej dvojice Karel Gut a Ján Starší, ktorá mužstvo doviedla k zlatým medailám v rokoch 1976 a 1977. Pri zisku titulu v roku 1976 boli zo slovenských hráčov: Vladimír Dzurilla, bratia Marián a Peter Šťastní a o rok neskôr aj košický Vincent Lukáč i tretí nehrajúci brankár Marcel Sakáč. V súvislosti s postom brankára si treba pripomenúť meno Vladimír Dzurilla. Bol to jeden z najlepších brankárov sveta svojej doby, ak nie celej histórie hokeja. Štartoval 10 x na majstrovstvách sveta, 3 x na ZOH a nikdy sa nevrátil bez medaily! Najcenejšiu - zlatú - získal 3 razy! Prvýkrát štartoval na MS v roku 1963 a naposledy v roku 1977 - pri piatom titule majstrov sveta pre Československo. Nezabudnuteľné sú však jeho výkony na 1. ročníku Kanadského pohára v roku 1976.

Slovan prvým majstrom

Prvý historický titul majstra Československa vybojoval pre Slovensko v najvyššej súťaži Slovan Bratislava v sezóne 1978/79. Lídmami mužstva boli súrodenci Marián, Peter a Anton Šťastní. Tréner Ladislav Horský a jeho zverenci dotiahli do konca dlhoročné úsilie známych i menej známych predchodcov nielen z Bratislavy, ale zo všetkých kútov Slovenska.

Posledný titul majstrov sveta v spoločnej histórii českého a slovenského hokeja videla v roku 1985

Praha. Kapitánom mužstva bol Dárius Rusnák a spolu s ním sa o zlaté medaily zo slovenských hokejistov pričínili Igor Liba, Vincent Lukáč a Dušan Pašek.

V druhej polovici 80. rokov dominoval v slovenskom hokeji klub VSŽ Košice, ktorý sa stal dvakrát majstrom Československa. V tomto období vyrástlo v Košiciach nemalo hráčov, ktorí sa stali výraznými hokejovými osobnosťami. S dvoma titulmi sú Košice najúspešnejším slovenským mužstvom v 50-ročnej histórii najvyššej československej súťaže.

Z celkového počtu 408 reprezentantov od roku 1945 bolo zo slovenských mužstiev v reprezentačných výberoch Československa iba 66 hráčov. Posledným vystúpením spoločnej československej reprezentácie boli majstrovstvá sveta v roku 1992, ktoré druhý raz v histórii videla Bratislava a Praha. Rozlúčka štátu i spoločnej hokejovej reprezentácie mala bronzový lesk. Po nej český hokej stúpala samostatne až k najvyšším métam, slovenský začal novodobú samostatnú históriu úplne z najnižšieho schodíka svetovej hierarchie. Vďaka šikovnej diplomacii sa hokejisti Slovenska mohli v roku 1993 zúčastniť na olympijskej kvalifikácii v Sheffielde a vyhrali ju. Otvorila sa im tak cesta na ZOH 1994 do Lillehameru.

Výkony slovenského mužstva na bielej olympiáde v Nórsku prekvapili mnohých svetových odborníkov. Mužstvo vedené kapitánom Petrom Šťastným (jediným Slovákom, ktorý s hokejom začínal na Slovensku a dostal sa do Siene slávy NHL), vyhralo silnú skupinu v spoločnosti Kanady, Švédska i USA a nešťastne prehralo až v predĺžení vo štvrtfinále s Ruskom 2:3. Celkové 6. miesto bolo však vynikajúce. V hierarchii svetových šampionátov sa Slovensko muselo medzi svetovú elitu doslova prehryzt.

Na majstrovstvách sveta 1996 vo Viedni trvalo Slovensku 23 minút a 45 sekúnd, kým strelilo svoj premiérový gól v A kategórii, teda medzi tými najlepšími. V zápase s Kanadou ho vsietil Lubomír Sekeráš. Vstup Slovákov medzi svetovú elitu sa skončil remízou 3:3. Pozvánka na 1. ročník Svetového pohára v Kanade zvýšila prestíž slovenského hokeja. Najmä však výkon Slovenska proti Kanade v Ottawe bol najlepším zápasom na turnaji. Je možno symbolické, že prvú medailu pre Slovensko na najvýznamnejšom svetovom turnaji vybojovala, na začiatku roka 1999, v ktorého závere oslavoval slovenský hokej 70. výročie, práve nastupujúca generácia.

V kolíske hokeja - na MS 20-ročných hráčov v Kanade - obsadili junióri SR „20“ pod vedením Jána Filca tretie miesto a domov priviezli historické - bronzové - medaily. V tom istom roku vybojovali na MS v Nemecku bronzové medaily aj juniorskí reprezentanti Slovenska do 18 rokov. Tieto úspechy juniorov naznačili, že slovenský hokej má vo svetovej hierarchii budúcnosť. Už na MS v roku 2000, v ruskom Petrohrade, to potvrdila seniorská hokejová reprezentácia Slovenska, keď pod taktovkou trénera Jána Filca vybojovala strieborné medaily.

Slováci najlepši na svete!

Hokejová reprezentácia Slovenska začiatkom roka 2002 zakopla na Zimnej olympiáde v Salt Lake City, kde jej účinkovanie a 13. miesto charakterizoval jej lodivod Ján Filc slovom „fiasko“. Ale už na najbližšom svetovom šampionáte vo Švédsku zažiaril slovenský hokej najcenejším kovom. Reprezentačný výber Slovenska pod vedením Jána Filca a kapitána Miroslava Šatana vybojoval pre krajinu pod Tatrami zlatú medailu a titul Majster sveta 2002!

Nemalé ambície sprevádzali štart A reprezentácie SR na MS 2004 v Česku. V jedinečnej atmosfére Paláca kultúry a športu v Ostrave, ktorú vytvorili tisícky fanúšikov z celého Slovenska, rozohrali hokejisti skvelo šampionát. Za posledných päť rokov sa po štvrtý raz prebojovali do priameho boja o medaily, ale v rozhodujúcich dueloch v novej Sazka Arene v Prahe proti severoamerickým súperom sa slovenský „gólostroj“ zasekol. Štvrté miesto však znamenalo slovenské absolútorium vo svetovej elite.

Už teraz sa môžu slovenskí hokejisti tešiť na vynikajúcu atmosféru ďalších MS, nastúpia na ľad v susednej Viedni, teda takmer ako doma. A už onedlho sa rozhodne, či naša kandidatura na organizovanie MS 2011 bude úspešná. (szlh)

STARÝ SMOKOVEC 20. ROKY

TÍM ČSR 1949

HOKEJISTI SKIKLUBU BRATISLAVA V SEZÓNE 1928/1929 (ZLAVA): NEDBÁLEK, BENES, GONDA, „MÁSA“ - BALÍK, UHER, MÁČEK A SEKRETÁR MAREK. V DOLNOM RADE: VALENT A WEPFNER.

Rómske internáty

Slovenská vláda t'ahá desaťročných piatakov z osád. Štát chce spustiť internáty pre rómske deti už tento rok. Tvrdí to splnomocnenec vlády pre rómske komunity Ľudovít Galbavý. „Je predpoklad, že by to mohlo byť už od septembra,“ povedal. V Rade expertov pre výchovu a vzdelávanie Rómov ministerstva školstva podľa Galbavého „nikto nebol zásadne proti, aj keď diskusia bola živá“.

Ministerstvo školstva má teraz úlohu vytvoriť materiál o realnosti internátnych škôl pre rómske deti na druhom stupni základnej školy, teda od piateho ročníka. „Materiál je v súčasnosti spracovaný v pracovnej verzii. Po jeho schválení s ním oboznámime verejnosť,“ povedala hovorkyňa ministerstva školstva Dana Španková.

Slovenská národná strana, ktorej nominant ministerstvo školstva riadi, dúfa, že to bude „rýchly a kontinuálny proces“. Zatiaľ však ani vicepremiér pre menšiny Dušan Čaplovič (Smer), ani splnomocnenec vlády Ľudovít Galbavý nemajú jasnú predstavu o tom, koľko rómskych rodičov a detí sa do projektu zapojí a koľko to bude stáť.

„O konkrétnych financiách je predčasné hovoriť, pretože doterajšie vyčíslenie projektu je viac domnienkou ako vyjadrením krytia reálnych výdavkov,“ povedal Čaplovičov hovorca Michal Kaliňák.

Predseda Rómskej iniciatívy Slovenska

Alexander Patkoló hovorí, že je škoda, že s internátmi vláda prišla až pred voľbami.

„Je to všetko v prospech detí a môže im to

len pomôcť. Ale nevidím to reálne tento rok. Rozpočet s tým neráta a tam pôjde určite niekoľko desiatok miliónov eur,“ dodáva Patkoló.

Člen expertnej rady a riaditeľ osemročného rómskeho gymnázia v Kremnici Ján Hero si myslí, že sa to do septembra dá stihnúť.

„Začalo by sa aspoň s dvoma-troma projektmi. Keby sa už teraz rozbehla intenzívna spolupráca medzi ministerstvom, možným zriaďovateľom školy a začali by sa oslovovať rodiny, tak je to možné,“ povedal. Ministerstvo školstva pritom nateraz o konkrétnych krokoch nehovorí.

Ingrid Žigová, ktorá zastupuje Klub rómskych žien v Jelšave, očakáva, že rómski rodičia budú mať o internáty pre ich deti záujem. Myslí si to aj Andrea Bučková z Kultúrneho združenia Rómov Slovenska, nie je to však podľa nej jediný nástroj vzdelávania. S deťmi treba pracovať už skôr ako v piatom ročníku. „V praxi sa osvedčilo vzdelávanie na princípe matka a dieťa, teda ešte v predškolskom období.“

Opodstatnenie a úspech internátnych škôl závisia od konkrétnych rodín, konštatuje Iva Grejtáková z Nadácie Milana Šimečku, ktorá pracuje s rómskymi komunitami na východe Slovenska. „V zaoštalých komunitách to deťom určite pomôže. Tí rodičia, ktorí sú proti internátom, sa podľa môjho názoru a skúsenosti o deti viac starajú,“ dodáva.

Martina Kováčová

Slováci a konflikty

Za najostrejší konflikt v spoločnosti považujú Slováci rozpory medzi väčšinovým obyvateľstvom a príslušníkmi rómskeho etnika či spoluobčanmi maďarskej národnosti. Vyplývalo to zo sociologického prieskumu Slovenskej akadémie vied.

Najväčšie napätie v etnických vzťahoch pociťujú mladí ľudia do 30 rokov, s rastúcim vekom miera vnímaného napätia výrazne klesá. So svojím životom sú spokojní takmer dve tretiny ľudí, viac Slováci ako Maďari či Rómovia.

Viaceré skoršie prieskumy potvrdili, že predsudky voči Rómom či Maďarom, žijúcim na Slovensku, sa prehľbujú. „Najväčšia miera spoločenského napätia sa spája so vzťahom Rómovia a nerómovia, nasleduje vzťah Slováci verzus Maďari,“ povedal Ján Bunčák z Univerzity Komenského v Bratislave.

Upozornil, že napätie medzi Maďarmi a Slovákmi najväčšmi vnímajú obyvatelia Žilinského kraja, ktorí s príslušníkmi maďarského etnika prichádzajú do kontaktov zriedkavejšie ako Slováci na juhu krajiny. „Napätie Slováci - Maďari je výrazne spolitizované,“ dodal.

Napätie medzi Rómami a majoritným obyvateľstvom vnímajú podľa Bunčáka stále viac Rómovia, ktorí boli v minulosti pri posudzovaní svojho postavenia v spoločnosti pasívni. „Príslušníci rómskeho etnika začínajú byť nespokojní so svojím miestom v spoločnosti,“ uviedol Bunčák.

Tretou najväčšou príčinou napätia v spoločnosti sú podľa prieskumu sociálne konflikty medzi „vrcholom“ a „spodkom“ spoločnosti. „Väčšina obyvateľov Slovenska pociťuje napätie vo vzťahu k vrchnosti - či už vo všeobecnosti alebo vo vzťahu medzi manažmentom a zamestnancami,“ poznamenal Bunčák. Ojedinele sa podľa neho vyskytuje konflikt medzi bohatými a chudobnými ľuďmi.

Za zanedbateľnú označil Bunčák mieru konfliktov medzi starými a mladými, mužmi a ženami či medzi pracujúcimi a dôchodcami. „Sociálne napätie je obmedzené, vystupuje v malej miere,“ doplnil. So životom sú na Slovensku spokojní dve tretiny opýtaných. Naopak, nespokojnosť pociťuje tretina oslovených. Slováci sú tradične najviac spokojní s rodinným životom.

(čt)

Územie Slovenska vďaka orografickej rôznorodosti a rozmanitosti geologického podkladu je mimoriadne bohaté na jaskynné systémy, ktoré sa radia medzi unikátne krajínovotvorné fenomény a svojím neopakovateľným čarom dokážu zatieniť všetky ostatné prírodné výtvory. Sú rozložené takmer po celom teritóriu, pričom ich výskyt nadobúda na gradácii od západu smerom na východ.

V rebričku týchto vzácných skvostov klenotnice prírodných krás a zaujímavostí popredné miesto nesporne zaberá Ochtinská aragonitová jaskyňa. Už menej známe je, že tomuto nezvyčajnému výtvoru, dôverne ukrytému pod zemským povrchom, dokáže konkurovať vari iba obdobná lokalita v Argentíne či Mexiku. Jaskyňa bola objavená náhodne 1. decembra 1954 počas banských prác, keď na severnom svahu vrchu Hrádok (810 m n. m.) v Revúckej vrchovine baníci rudného prieskumu razili jednu zo série početných štôlní. Verejnosti však bola sprístupnená až v roku 1972. Vstupný areál s impozantným vestibulom kupolovitého tvaru, ktorý architektonickým riešením pripomína aragonitový kvet, bol vybudovaný o štyri roky neskôr.

Chránený prírodný výtvor je situovaný západne od Štítника, v katastrálnom území obce Ochtiná, od ktorej je vzdialený asi 2,5 km. Samotný vstup do jaskyne sa nachádza priamo uprostred lesa s ihličnatolistnatým porastom vo výške 660 m n. m. Podľa indícií erudovaného tímu geológov a speleológov atraktívna jaskyňa vznikla v šošovke prvohorných vápencov kambrosilúrskeho obdobia a jej vek sa odhaduje na 400 - 460 miliónov rokov.

Celý podzemný jaskynný systém pozostáva zo siení a chodieb, ktorú sú založené na troch výrazných tektonických poruchách a na vrstevných plochách, zväčšených koróziou presakujúcich vôd. V labyrinte morfológicky zaujímavých priestorov a v pologulovitých vyhlbeninách možno uzrieť fantastickú dekoráciu stropov a stien v podobe aragonitových kvetov, trsov, vetvičiek či kričkov. Všetky bizarné útvary sú vymodelované prevažne z excentrických ihlíc, lúčovitých a špirálovitých aragonitov, ktorých snehovo biela farba nápadne kontrastuje s rôzne kolorovaným mramorovým pozadím. Ojedinelou raritou ostáva, že očarujúce rozprávkové výtvory sa rozvetvujú a krúčia na všetky strany, akoby sa vymykali fyzikálnym zákonitostiam zemskej príťažlivosti. Týmto sa podzemná výzdoba výrazne líši od ostatných kvapľových jaskýň, ktoré sa vytvorili v druhohorných a mladších vápencoch. Pre úplnosť treba dodať, že aragonit dostal názov podľa náleziska v španielskej Aragónii, pričom ide o biely alebo žltkastý priehľadný vápenc; nerastný uhličitan vápenatý.

Napriek ojedinelým prioritám objaveného pokladu v hĺbinách zeme ostáva paradoxom, že Ochtinskú aragonitovú jaskyňu vôbec nie je ľahké nájsť. Gotická cesta síce smeruje k cieľovému bodu, ibaže veľkopoľné vyznačenie trasy so sprievodnými

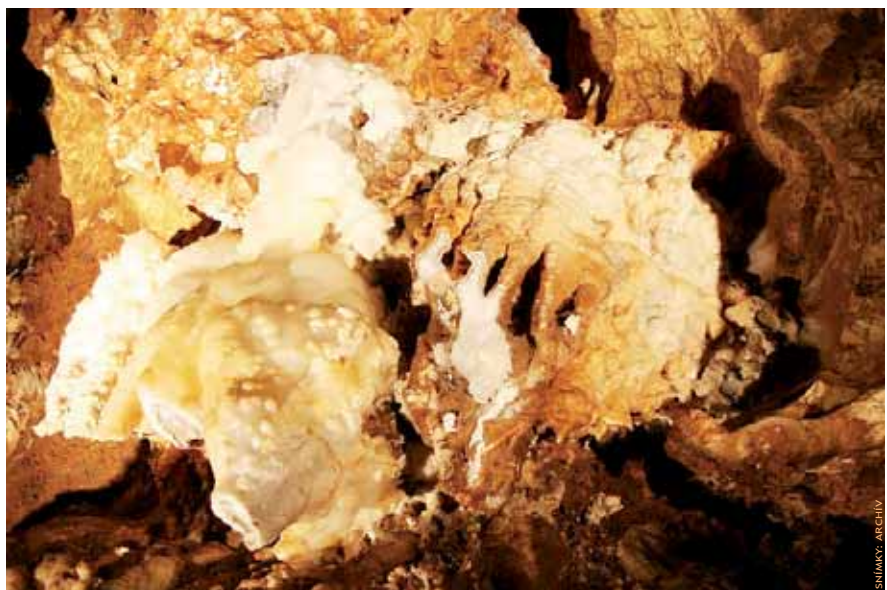

reklamnými pútačmi na hlavných dopravných komunikáciách prevažne absentujú. A tak až pričasto sa stáva, že v týchto kvázi zabudnutých končinách sú cudzí návštevníci dezorientovaní, nespokojní a zavše zdĺhavo blúdia.

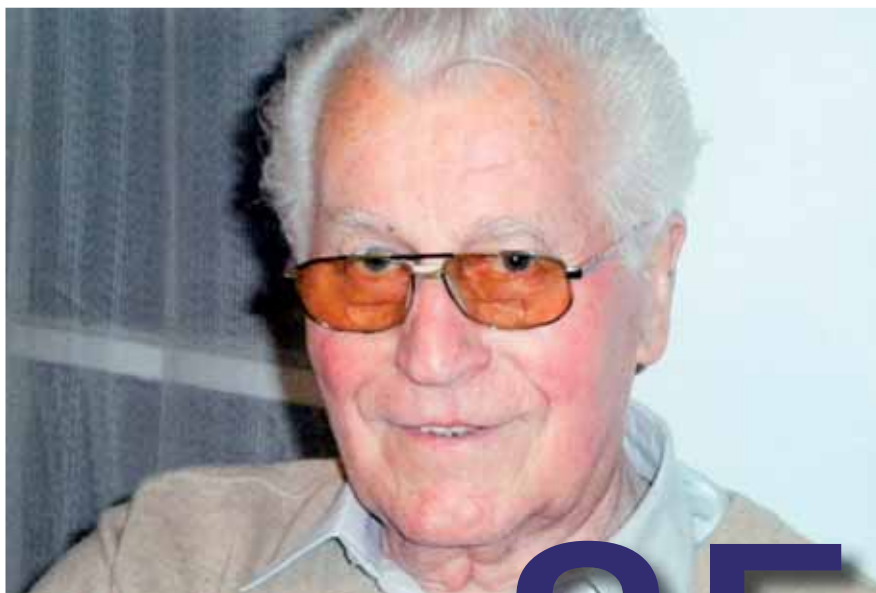
Unikátny jaskynný systém leží v hornatej oblasti južného Slovenska so značným turistickým potenciálom.

V záujme jeho rozvoja bolo by teda žiaduce práve túto perlu v lone juvenilnej prírody náležite propagovať, aby prilákala čo najviac záujemcov nielen zo širokého okolia, ale rovnako, aby si sem poľahky našli cestu milovníci prírodných krás a zaujímavosti aj spoza hraníc našej vlasti.

Tamara Hrabková

Je jednoduché, nie však historicky poctivé obmedziť sa pri hodnotení všetkých politikov bývalého režimu na jednu nálepku. V skutočnosti boli tie osobnosti veľmi rôzne a ešte dlho sa povedú polemiky o ich konkrétnej historickej úlohe. Niektorí napokon pôsobili či pôsobia vo významných pozíciách aj v nových, slobodných a demokratických pomeroch, iní si zachovali rôznu mieru neformálneho vplyvu, ďalší boli po zásluže historicky odsúdení. Pri príležitosti osemdesiatych piatych narodenín o osobnosti bývalého slovenského premiéra Petra Colotka napísala niekoľko riadkov významná česko-slovenská galeristka Jiřina Divácká...

Peter Colotka

85

V týchto dňoch sa dožíva významného životného jubilea - ako sám hovorí „patriarchálneho veku“ - neuveriteľných 85 rokov prof. JUDr. Peter Colotka, CSc., právnik, politik, vysokoškolský pedagóg, človek, ktorý nepochybne dlhé desaťročia spoluvytváral Slovensko a obraz o ňom vo svete. Rodák zo Sedliackej Dubovej na Orave, absolvent gymnázia P. O. Hviezdoslava v Dolnom Kubíne promoval na Právnickej fakulte Univerzity Komenského v roku 1950. Právnická fakulta sa stala aj jeho prvým zamestnávateľom. Pôsobil tu ako asistent, od roku 1956 ako docent a od roku 1964 ako profesor. Funkciu dekana Právnickej fakulty Univerzity Komenského vykonával v rokoch 1957-59, prorektora v rokoch 1959-61.

Ako špičkový odborník v oblasti právnych vied (už v roku 1956 úspešne obhájil vedeckú prácu Osobné vlastníctvo pred komisiou Vedeckej rady Právnickej fakulty Karlovej univerzity v Prahe a získal vedeckú hodnosť kandidáta právnych vied) pôsobil v rokoch 1962-69 ako člen Medzinárodného súdneho tribunálu v Haagu.

I keď svoje osobné ambície definoval ako rýdzo odborné, stal sa v roku 1963 poverenikom spravodlivosti a túto funkciu zastával až do vzniku federácie. Po jednomesačnom pôsobení v úlohe podpredsedu vlády ČSSR v roku 1968 bol zvolený za predsedu Federálneho zhromaždenia a od roku 1969 za predsedu slovenskej vlády a podpredsedu vlády federálnej. Predsedom vlády Slovenskej socialistickej republiky bol celých 19 rokov, rovnako ako podpredsedom Federálnej vlády ČSSR (vo vláдах Oldřicha Černíka a Lubomíra Štrougala). Ako uvádza L. Štrougal (Paměti a úvahy, Epoque 2009, str. 238): „... J. Lenárt spolu s predsedom slovenskej vlády Petrom Colotkou zvládali úskalí politiky sedmdesiatych a osemdesiatych let úspešnejšie než my v Čechách. Stra-

nické prověrky nemely na Slovensku tak závažný dopad a rozsah. Charakteru dvojice Lenárt-Colotka odpovídala snaha nevyostřovat konflikty ve společnosti a neztratit kontakt s prostými lidmi. Tím vytvářeli na Slovensku v sedmdesátých a osmdesátých letech příznivější klima pro práci než strana v českých zemích.“

Len málokto vie, že bol predsedom Barnabickéj komisie, ktorá mala preskúmať politické obvinenia, obžalobu i proces tzv. slovenských buržoáznych nacionalistov, aby došlo k ich právnej i občianskej rehabilitácii.

Peter Colotka sa aj dnes, 20 rokov po revolúcii, na Slovensku teší úcte najmä právnickej a kultúrnej verejnosti. Vo funkcii slovenského premiéra presadil výstavbu mnohých slovenských divadiel, vrátane novej budovy pre Slovenské národné divadlo, či zrekonštruovanie Bratislavského hradu ako reprezentatívneho symbolu Slovenska. Nedávne oslavy 60. výročia založenia Nitrianskeho divadla, kde bol prof. Peter Colotka čestným hosťom, sú toho dokladom.

Je skoro symbolické, že tam, kde sa začala jeho právnická medzinárodná kariéra - vo Francúzsku, tam sa zakončila jeho profesijná kariéra. V rokoch 1988-90 bol veľvyslancom Československa v krajine galského kohúta.

Čo dodať na záver? Želanie, aby to jeho viac ako trištvrtestoročie prežitie na rodnej planéte bolo optimálnym vekom, keď sa človeku všetko darí, „keď mu aj z piesku kvitnú ruže“, skrátka, aby svoj požehnaný vek zrelosti prežil v zdraví, pohode, aby sa ešte dlho tešil z úspechov svojho milovaného syna - JUDr. Petra Colotku, CSc., ktorý vedie Ústav štátu a práva SAV v Bratislave, i dvoch skvelých vnukov (starší z nich v tomto roku končí štúdiá práv na PFUK v Bratislave), aby sa ešte vždy dokázal nadchnúť pre spravodlivú vec, aby mal myseľ i srdce prístupné všetkému, čo dnešný život prináša.

Jiřina Divácká

Z medovej milienky manželka medovníkára

Sládkovičov rodny dom na krupinskom námestí je označený pamätnou tabuľou. Odtiaľto sa mladý Andrej vybral na štúdiá (Banská Štiavnica, Bratislava, Halle). V roku 1839 sa dostal ako učiteľ do rodiny Pavla Pischla v Banskej Štiavnici, k jeho dcére Maríne a zalúbil sa do nej.

Vykúpil sa poéziou

Básnik a žena? Alebo: žena a básnik?! Je to v podstate takmer jedno. Z ich vzájomného napätia vzniká najčarovnejšia nôta umenia. Tentoraz však nemám na mysli ani tak známu Smrekovu skladbu, ako práve naznačený vzťah Andreja Braxatorisa-Sládkoviča a Márie-Maríny Pischlovej.

Keď sa Marína vydala za iného, Sládkovič sa z tejto bolesti „vykúpil“ poéziou. Takto vzniklo lyrické dielo „Marína“; táto básnikova poézia spolu s „Detvanom“ upevnila v kritických rokoch slovenského národa jednotnú spisovnú reč, zvýraznila národnú ideu a do budúcnosti dala silný zdroj oduševnenia a národnej sily.

Vynikala v ručných prácach

Banskoštiavnickému garbiarovi a váženému kurátorovi, mešťanovi a cechmajstrovi Pavlovi Pischlovi sa veru ani nesnívalo, že sa raz jeho dcéra Mária (z druhého manželstva) stane slávnou. Mária bola len o pol roka mladšia ako Andrej Braxatoris. Bohatý otec ju dal na edukáciu do Banskej Bystrice, do takrečeného Weibliche Lehr-und Erziehungsanstalt k profesorovi a riaditeľovi dr. C. A. Zipserovi, kde vynikala najmä v ručných prácach (dodnes sa niektoré i zachovali).

Ako šestnásťročná „klišasonka“ dostala v tomto ženskom vyučovateľskom a výchovávateľskom ústave vysvedčenie a vrátila sa domov. Maria von Pischl (ako sa po matke - zemanke - podpisovala), bola krásna dievčina - a takú rozkvitnutú ju spoznal aj Andrej Sládkovič, rétor a poet, ale biedny a otrhaný, bez groša a hladný, aj keď „veselý a gurážny“. Zalúbil sa.

V začínajúcom predrevolučnom vrení, v poslednom mohutnom príboji všetkých smerov európskej romantiky, sa v štyridsiatych rokoch 19. storočia prihlásil k slovu básnik blízky slovenskému ľudu - Andrej Sládkovič. Básnik, ktorý vo svojej tvorbe spojil všetky romantické protiklady, sa narodil pred 190 rokmi - 30. marca 1820 v Krupine.

Pavol M. Kubiš

SNÍMKY: ARCHÍV

A tak - zatiaľ čo sa Marína sesternica Zuzka Šulcka na diaľku zamilovala do štúrovca Sama Bohdana Hroboňa, Mária našla zalúbenie v počernom kučeravom Ondrejčkovi, ktorý sa pod verše začal podpisovať ako Andrej Krasislav Sládkovič. Svoju Marínu však musel opustiť a odísť na štúdiá do Bratislavy a neskôr do Halle v Nemecku...

Bolo to v lete 1842,

po smrti Maríninho otca, Pavla Pischla, keď už mala takmer 22 rokov a čakala ju hanlivá prezývka „stará dievka“, mat'-vdova sa začala obzerat' po rúčom čeladníkovi, ktorý by prevzal i garbiarstvo. Ale Marína sa pozerala na prstienok s očkom nezábudky od Andreja a pytačov odmietala. Čakala verne.

Sládkovič sa vrátil. Prišiel z Halle zadlžený a chudobný a ani si len netrúfal pýtať Marínu za manželku... Vydala sa pred 165 rokmi - 27. mája 1845 - za Juraja Geržóa, sviečkara a medovníkára z Nového Mesta nad Váhom. Zachovala sa aj nemecká Trausngrede a sobášny príhovor kazateľa M. Šterzela. Či na tejto svadbe bol aj Andrej, nevedno. Maríne však poslal sonet, že ich večná láska nikdy nerozdvojí sa.

Päť detí, päť tragédií

Marína - pani Geržó, doniesla na svet päť detí: dcéra Katarína umrela v roku 1846 (v tom čase vyšla Sládkovičova „Marína“), druhá - Hermína, umrela ako päťročná, tretia Mária Ludvika zomrela v Pešti pomätená, syn Karol Juraj sa zastrelil. Pri Maríne zostal iba najmladší syn Jánoš. Ako pripomenul literárny historik Rudo Brtáň, Jánoš sa neoženil šťastlivo, lebo Marína vraj nebola dobrá svokra. Nevesta umrela rok po starom Geržóovi a vinu za jej smrť dávali Maríne.

Tá pod presilou výčitiek skočila do Klingorovho tajchu, ale ju zachránili. Syn Jánoš odišiel, oženil sa, no Marína prežila aj jeho...

Posledné roky Maríny Pischlovej

Opustená, spomínajúc na zlaté mladé časy, žila Marína Geržó-Pischlová v Banskej Štiavnici, kde ju opatrovala chudobná žena Mária Predáčková. Bývalá boháčka, brokátom a hodvábom odiata, živorila v dome na Ružovej ulici a neskôr sa presťahovala do Lengyelovského domu, obrátenému k lýceu.

Zadumaná, stará Marína často plakávala.

V pamäti Banskoštiavničanov zostala ako tučná a červená v lícach, oči mala „belasie“, vlasy už prešedivené, „hrubý nos“... no, krásna vraj už nebola. Rada sa parádila, nosila „hodvábne furtušky“, šperky a náušnice. V samom hodvábe ju i pochovali. Stalo sa tak 27 rokov po Sládkovičovom skone - 20. mája 1899.

Sládkovič sa tiež oženil

Poldruha roka po svadbe Márie von Pischlovej, v básnikovom srdci vzklíčila nová láska k Antónii Júlii Sekovičovej z Hronseku, s ktorou sa aj oženil a odviezol si ju na Hrochot', kde konečne dostal vytúženú faru.

Mal s ňou desať detí (!), z ktorých štyri umreli. So svojou manželkou prežil deväť rokov v Hrochoti a ďalších šestnásť rokov - až do svojej smrti - v Radvani. Umrel 20. apríla 1872 ako 52-ročný.

Tentoraz je v tajničke citát českého básnika Jiřího Žáčka. Riešenie pošlite do konca marca 2010 na adresu: SLOVENSKÉ DOTYKY, Salmovská 11, 120 00 Praha 2, alebo e-mailom na adresu dotyky@czsk.net. Traja vylosovani riešitelia dostanú od redakcie jednu z nových kníh z produkcie Slovensko-českého klubu.

Tajnička v decembrovom čísle ukrývala české príslovie „Neochraňuj sa plotom, ochraňuj sa priateľmi.“ Knihy vyhrávajú: Ing. Milada Jirásková, Přelíc, Peter Melovič, Břeží, a Jana Blahovičková, Plzeň.

Srdečne blahoželáme!

POMŮCKY: ARU, NU, ČIM, OLTA, CAE, EL, AKITA, VALCA, TRÁN, SEAMAN				LATINSKÉ MUŽSKÉ MENO (OKTÁVIUS)	2. ČASŤ TAJNIČKY	CAROLINA ORIENTERING KLUB (SKR.)	INAK	VILIAM (DOM.)	MINÚTA (SKR.) MENO ALBERTA	SPOLUJAZDKYŇA PO NEMECKY	VELRYBÍ TUK	OSEM PO NEMECKY	1. ČASŤ TAJNIČKY	ODPRACOVAL	LODNÍK, PO ANGLICKY	ŠLAHALA, SIBALA
STAROŠŤ PO ČESKY																
TROPICKÁ RASTLINA																
PREDMET NA ZATARASENIE																
RÍMSKE ČÍSLO 1051																
MALA DO ČINENIA												SPOLOČENSKÁ HRA NA ŠACHOVNICI ŠLAHA, ŠVIHA				
TIENILI												FIGLIAR, HUNCÚT ČASŤ TEXTU				
VYDÁVALI ZVUK TÁK												ZNAČKA VÝROBCU PÓLIEVOK MENO AURELA				
PRVÉ A POSLEDNÉ PÍSMENO				ŠPZ OKRESU KEZMAROK SAMEC KOZY				FUJAVICA (EXPR.) DÁŽD, PO ANGLICKY				PERSONAL COMPUTER KOCKA PO LATINSKY				
ŽART (ZASTAR.)				ÚSTNA HLÁSKA HMATAŤ								NETTO (SKR.) SUOSTROVIE V INDONÉZII RAMENO, PO NEMECKY				
INDE				SPOJOVACI VÝRAZ OBYVATEL NÓRSKA								PRIPEVNÍ LEPENIM CHAPLINOVA MANŽELKA				
ZAPCHANIE (ČES.)												NEVYCHOVANEC (POET.) JOZEF (DOM.)				
ŠPZ OKRESU ŠALA				ZVUK ISTEJ VÝSKY HRDINA (POET.)				NATMAVO PREDPONA S VÝZ. BILIONTINA								
VÝCHODOSLO- VENSKÁ OBLASŤ				KOMPRIMÁČNÝ PROGRAM 3. ČASŤ TAJNIČKY				INDONÉZSKÉ SIDLO SAMICA SRNCA				HORSKÁ OSADA BOH SEMITSKÝCH NÁRODOV PRIPRAVOK S OBSAHOV ALKOHOLU				
DROBNÝ ODPAD								MENO SIDÓNIE MIHALNICA (KNÍŽ.)				SÚLAD (KNÍŽ.) JEDNOTKA EL. NAPÁTIA				
POTREBA HOKEJISTU				VEĽKÉ VTÁČIE PERO OBEČ PRI TREBIŠOVE								OBEČ V OKR. MARTIN ČÍTAJ, PO ANGLICKY				
JE, PO ANGLICKY				MORAVSKÉ MESTO FRANC. HEREC (JEAN)								ROZPISANIE PREDLOHY SRŠŤ NIEKTORÝCH ZVIERAT				
ŠÍRINA								SKR. SÚHVEZDIA PLACHTY NETOPIERI MUŽ				ANASTÁZIA (DOM.) NUDNO, OTUPNE				
VERU (NÁR.) TROPICKÝ VTÁK								ROZMOČENÁ PÓDA NEROZVÁŽNE, BEZ VIDENIA				MESTO V JAPONSKU DIELO OBROVSKÝCH ROZMEROV VÝDAVOK				
ŽENSKÉ MENO								PIESOK, PO ANGLICKY OKREM INÉHO (SKR.)				RYTMUS SKR. SÚHVEZDIA RYDLO				
OD				RUMUNSKÁ RIEKA, OLT POSLEDNÝ ROŽMBERK								SLADIDLO OBEČ V OKR. PŘIBRAM (ČR)				
BIZMUT (ZN.)				OVLÁDAM NIE, PO RUMUNSKY								UDRELO (EXPR.) VÁPNIK (ZN.)				
FRANCÚZSKY ATOL								5. ČASŤ TAJNIČKY								
ZVUK NAPOD. TVRDÝ NÁRAZ								INAM				OÁZA, PO ČESKY				

O dvoch slovenských humoristoch - intelektuáloch

Televízni diváci Novy, ktorí si Milana Markoviča pamätajú ako skvelého humoristu, rozprávača a textára, s nadšením ho privítali v posledný januárový štvrtok v zábavnej relácii Mr. GS, kde bol prvým hosťom. Jeho odpovede na otázky moderátorov - Michala Suchánka a Richarda Genzera - po celý čas rozhovoru hýrili vtipom a príjemne sa počúvajúcou, s markovičovským šarmom interpretovanou sebaíroniou. Charakteristiku súčasnej slovenskej (i českej) politiky, „prizdobenú“ jemu vlastným, jemným sarkazmom, prítomní diváci prerušovali dlhotrvajúcim aplauzom,

aký v tomto programe nie je až taký častý. Vtipné boli i jeho spomienky na vlastné začiatky - na roky, keď pracoval ako pedagóg (učil ruštinu a hudobnú výchovu). V tom čase ešte učiteľovi nebolo dovolené mať „také dlhé prázdniny“,

a preto si pár týždňov musel niekde odsľužiť. Jemu sa ušla práca s deťmi v materskej škole, ktoré ho - vraj ani nevie prečo - oslovovali „pán veliteľ“. Len škoda, že otázky „hostiteľov“ tejto polhodinovy nesmerovali aj na obdobie, keď divákmi veľmi obľúbený Milan Markovič ako herec a pesničkár účinkoval aj v Čechách dobre známom Radošinskom naivnom divadle.

Zostáva len veriť, že milovníci kvalitného humoru a satiry nebudú musieť zasa tak dlho čakať, pokiaľ sa na obrazovke tej či onej televízie objaví v zábavných či iných reláciách tvár pohotového vtipkára Milana Markoviča.

A ešte raz na tému zábava. Tentoraz bude reč o „kráľovi slovenského humoru“ - o riaditeľovi bratislavského Štúdia S Milanovi Lasicovi, ktorý sa na začiatku februára dožil sedemdesiatky. Veľkú oslavu, pripravenú jeho kolegami - hercami sprostredkoval poslucháčom Českého rozhlasu svojim reportérskym mikrofónom Ľubomír Smatana, český rozhlasový redaktor (ktorý - mimochodom - informácie a reportáže zo Slovenska prináša do Rádiožurnálu takmer denne). Okrem podrobného opisu osláv si poslucháči sobotného „Zápisníka zahraničných spravodajcov“ vypočuli aj veľmi vzácny rozhovor so švagrinou čerstvého sedemdesiatnika Milkou Vášaryovou. Poslucháčsky pôsobivá bola najmä tá časť reportáže, kde sa hovorilo o najnovšej knihe Svetozára Okruckého - nečakanom darčeku k narodeninám Milana Lasicu. V nej sedemdesiat osobností zo sveta umenia (slovenských i českých) spomína na vlastné stretnutia, prípadne prácu s ním.

Ako dobre, že ešte máme umelcov, ktorých jedinou snahou je potešiť diváka a prispieť k jeho pohode a dobrej nálade!

Jolana Kolníková

PREDPLATNÉ

Ponúkame vám možnosť za mimoriadne výhodných podmienok si náš časopis predplatiť. Jedno číslo vás bude stáť len 10 Kč, na Slovensku 0,33 €, pričom cena vo voľnom predaji je 18 Kč/0,6 €! Dostanete ho teda za 55 percent ceny a nemusíte ho zháňať po stánkoch!!! Sami si môžete zvoliť aj obdobie!

Zašlite objednávkový kupón s vyznačeným predplatným obdobím (prípadne si časopis objednajte telefonicky), my vám začneme zasielať magazín Slovenské dotyky a zároveň vám pošleme i vyplnenú zloženku, ktorou uskutočnite úhradu.

Predplatné v ČR:
Pisomné objednávky:
Vydavateľství MAC, s.r.o.,
U Plynárny 404/91,
101 00 Praha 10
Telefonické objednávky:
226 218 865

Predplatné v SR:
Pisomné objednávky:
Magnet-Press Slovakia,
P. O. Box 169, Teslova 12,
830 00 Bratislava
Telefonické objednávky:
244 454 559, 244 454 628

Firmy (z ČR i SR) môžu uhradiť predplatné aj na základe faktúry. Platí normálny postup, treba len na objednávkový kupón dopísať heslo „faktúra“ a priložiť lístok s vašim IČO, DIČ

Objednávky do zahraničia (mimo ČR a SR) na rok 2009 prijíma redakcia. Poplatok 15 USD (Európa a zámorie pozemnou cestou), respektíve 20 USD (zámorie letecky) uhradte na náš účet číslo 192786560227/0100 v Komerčnej banke, pobočke Praha-Mesto.

SLOVENSKÉ DOTYKY

Magazín Slovákov v ČR
OBJEDNÁVKOVÝ KUPÓN

meno a priezvisko

adresa (vrátane PSČ)

od mesiaca:

do mesiaca:

podpis

Mesačník SLOVENSKÉ DOTYKY,
Magazín Slovákov v ČR, č. 3/2010

Vydavateľ: Slovensko-český klub, Anastázova 15, 169 00 Praha 6, IČO: 65398777
Vydavateľstvo: Vydavateľství MAC, s.r.o., U Plynárny 404/91, 101 00 Praha 10
Adresa redakcie: Salmovská 11, 120 00 Praha 2, tel.: 224 918 483
tel./fax, záznamník: 224 919 525, e-mail: dotyky@czsk.net, http://dotyky.czsk.net
Šéfredaktorka: Naďa Vokušová, zástupca šéfredaktorky: Vladimír Skalský,
grafická úprava: Jozef Illiaš, jazyková úprava: Ľuba Svorová
Inzerciu prijíma redakcia
Rozširuje PNS, Mediaprint&Kapa, Transpress a súkromní distribútori
Vychádza z finančným príspevkom Ministerstva kultúry ČR
Podávanie novinových zásielok povolila Česká pošta, s.p., odštepny závod Praha,
č. j. NOV 6098/96 zo dňa 23. 8. 1996, reg. č. MK ČR 7535,
Vyšlo 1. 3. 2010

Redakčná rada:

Anton Baláž, Ladislav Ballek (predseda), Vojtech Čelko, Ľubomír Feldek,
Vladimír Hanzel, Emil Charous, Ján Rakytko, Vladimír Skalský,
Juraj Šajmovič, Marián Vanek, Robert Vano, Naďa Vokušová, Gabriela Vránová

Vydavateľství
spol. s r.o. **MAC**

U Plynárny 404/91, 101 00 Praha 10
tel./fax: 226 218 865
e-mail: info@vydavatelstvimagac.cz

Nabízí

• zajištění

kompletního vydavateľsko-nakladateľského servisu
foto, grafická úprava, tisk,
správa předplatitelského kmene,
distribuce předplatitelům
pro periodika i knižní publikace

• vlastní produkci

50 druhů diet při nejčastějších onemocněních,
stolní kalendáře „Práce na zahrádce“,
„Recepty pro diabetiky“,
knihy s hobby a sportovní tematikou.
Více o nás a našich titulech včetně
možnosti pohodlného nákupu
v našem e-shopu, naleznete
na www.vydavatelstvimagac.cz

Slovensko-český klub sa koncom roku 2008 podieľal na výstave akademického maliara, vynikajúceho grafika a vysokoškolského pedagóga z Prešova Martina Zbojana v pražskej Galérii AD71. Nebolo iste náhodou, že táto nová galéria Jiřiny a Antona Diváckých a Milana Jankovského dala dielu tohto výtvarníka priestor hneď ako druhej výstave po veľkolepej otváracej. Akad. mal. Martin Zbojan, PhD., sa narodil 7. februára 1960 v Michalovciach. V rokoch 1980-86 študoval na Akadémii výtvarných umení v Prahe. Od 2003 pôsobí na Pedagogickej fakulte PU v Prešove. Vystavoval v mnohých krajinách, avšak Praha má preňho ako absolventa tunajšej školy, žiaka profesora Součka či Koláňa, samozrejme mimoriadny význam. O to skôr ho má veľký význam predstaviť práve v pražskom slovenskom periodiku - Slovenských dotykoch... (vs)

Ekológia, osudy ľudí & transcendentno

Tak už to, našťastie, vo svete chodí, že každý sme nejaký. Jeden je štýlový, iný je stee-lový. Povedz mi, aké knihy čítaš, poviem ti, aký si. Ukáž mi, na aké obrazy sa rád pozeráš, poviem ti, kto si. A keď je to ešte súkromná biblio-arte-obrazotéka, tak sa z nej môžeme dozvedieť o autorovi možno viac, ako vie on sám. Ale iba vtedy, keď je úplná, keď to nebude fragmentárnosť celku, ale celistvosť fragmentov. O to zaujímavejšia a napínavejšia môže byť rekonštrukcia pomyselnej umelcovej bibliotéky.

Martin Zbojan patrí k silnej generácii umelcov niekdajšieho Československa, aj čo do názorov, aj čo do počtu, ktorí sa postupne začali presadzovať v druhej polovici 80. rokov 20. storočia. Zo slovenských spomeňme aspoň Jozefa Šramka a Ivana Csudaia. Autor je už z čias pražských štúdií bezprostredne dobre oboznámený s českým výtvarným prostredím, hlavne s tvorbou Vladimíra Boudníka a iných nekonformných umelcov. Ani súzvučnosť s Novými divokými v Nemecku či Antoniom Tapiesom, Robertom Mattom a postmodernými expresionistickými tendenciami nebude asi náhodná.

Záujem o farbu ako primárne médium sa u Martina Zbojana v ďalších rokoch postupne čoraz viac a viac zintenzívňoval. Jeho tvorba v prvej polovici 90. rokov je zameraná hlavne na ekologickú problematiku prírody a vzťahov medzi ľuďmi. Výrazná dynamická linka, kontúrovanie objektov, deformácia ostrých tvarov naznačuje istú v spoločnosti zjavne existujúcu zničujúcu agresivitu voči životnému, a teda aj ľudskému prostrediu, alebo navzájom medzi sebou. Sú to momenty, ktoré, hoci len v latentnej podobe, stále pretrvávajú. Objavujú sa stále - aj u Leonarda, Goyu i Picassa, Tivadára Kosztku - Czontváriho, Michala Gabriela či Daniela Brunovského.

Strihom sa teraz prenesme o desať rokov bližšie. Aj keď excelentné, ale predsa len občasná exkurzy Martina Zbojana do grafických techník potvrdzujú, že zostáva tým, čo hľadá adekvátne spojenie myšlienky a tvaru predovšetkým vo farbách. V malbe sa mohutné, trňom podobné megalomanské útvary a hrany zaoblujú, a v konečnom dôsledku kamsi strácajú. Údernosť a ostrosť gesta je nahradená rozplývavou lyricko-melancholickou meditáciou, ktorá radšej niečo naznačuje ako určuje.

Použitie štruktúry a vrstvenia farieb získavajú na význame, miestami sú ako by samostatnou témou kompozície. Aj tu dali by sa nájsť určité paralely s inými umelcami, ktorí, využívajúc farbu, časom dospeli k abstrakcii. Prevažuje transcendentnosť modrej a všetko spaľujúci a očisťujúci oheň červených a oranžových tónov.

Snaha o časové a priestorové presahy priviedla autora k aktívnemu využitiu rámu ako autentickej, integrálny súčasťou obrazovej kompozície. Podobnosť so stredovekými tabulovými malbami a secesnými dielami nie je čisto náhodná. Prepojenie dávnych čias a súčasnosti sa tu deje aj opakovaným výskytom motívu Golgoty a trpiaceho Ukrižovaného

Najnovšia tvorba Martina Zbojana je svojím spôsobom návratom k výraznému využitiu alegorickosti a symbolickosti - raz s jemne naznačeným kresťanským podtextom, inokedy tajuplnosťou neznámych imaginárnych končín sveta a tvorstva na hranici organickej abstrakcie. Harmonicko-hravá pastelová farebnosť a decentný rukopis vracajú nás ďaleko späť, až niekam k rajskému súzvuču a stvoriteľskému, i keď prchavému svetu a svetlu.

Vladislav Grešlík

JÁN BUZZÁSSY BÁSNIK EXKLUZÍVNEHO INTELEKTU

Tento rok oslavuje svoje sedemdesiate piate narodeniny slovenský básnik Ján Buzzássy. Narodil sa 10. apríla 1935 v Kočovciach. Vyštudoval knihovníctvo a slovenčinu na Filozofickej fakulte UK v Bratislave. Pôsobil ako redaktor, neskôr (až do jej zániku) ako šéfredaktor dnes už kultovo vnímaného literárneho mesačníka Mladá tvorba. Od roku 1971 pracoval ako redak-

tor a šéfredaktor vydavateľstva Slovenský spisovateľ. Po roku 1989 bol predsedom Asociácie spisovateľov Slovenska a šéfredaktorom obnoveného mesačníka Kultúrny život. Žije v Bratislave.

Do literatúry vstúpil básnickou zbierkou Hra s nožmi (1965), v ktorej sa dotkol základných polôh ľudskej existencie a zmyslu ľudského života vo svete, a to zvláštnym spôsobom nazerania na svet. Intelektuálna metafora, ale rovnako aj zmyslový zážitok, voľný verš rovnako ako sonet, rozsiahla cyklická skladba, ale súčasne aj drobná, jemne cizelovaná básnická miniatúra – to všetko patrí k trvalým charakteristikám Buzzássyho básnickej tvorby. Uznávaný literárny kritik ho nazval básnikom exkluzívneho intelektu. Zároveň je básnikom jemnej zmyslovosti, trvalo očarený antickou kultúrou, v ktorej našiel svoj estetický ideál: rovnováhu rozumu a citu, „citlivý rozum a rozumný cit“. Nadviazal na výboje konkretizmu, rozvíjal ich však analytickým a racionalistickým spôsobom. Pre jeho poéziu je príznačný zmysel pre paradox a myšlienkové vypointovanie básne. Ďalšími typickými znakmi jeho rukopisu je slovný vtíp a cit pre zvukové hodnoty slova. Popri antike je ďalšou z trvalých inšpirácií jeho poézie vážna hudba. Preklady významných svetových básnikov nachádzajú ohlas aj v jeho vlastnej poézii, v mnohotvárnosti jeho básnických foriem a vysokej umeleckej kultúre jeho jazyka.

Anton Baláž

TELO

Telo starého básnika
ochutnáva pokrmy.
Už iba káva a víno majú starú chuť.
Odchádza krátkymi krokmi,
viečka sledujú,
kam duša dosiahne.
Pod nohami akási tráva,
ale iná.
Priveľmi nízka zem.
Telo koná naučené,
žije z podstaty.
Každým dňom je ťažšie sa rozhodnúť.
Ostáva v ňom priestor,
kde na gumičke tancuje
malá dušička.

APOLÓN SO SPRÁVOU O POISTNEJ UDALOSTI

Rôznorodé vyčkávanie,
kde nahý
stojí v rade v poisťovni
v prievane.
Večne blažený boh.
Myslí si: stále sa učíme –
disk a náboj kola poznám od Homéra,
ale – čo je nádrž?
Šťastie, že
ešte pred antikou vynášli zimomriavky.

POKYNY PRE PRISTÁVANIE PAVÚKOV

„Jednotlivé
skupiny na pokyn súmraku nech
náležite upevnia kotevné
laná a v prvej hodine tmy
sa spustia z povaly.
Vpredu postupujú samčekovia,
ktorých dlhšie nohy skúmajú podlahu,
kým samičky visia na lanách
a v prípade nebezpečenstva
včas zapnú navijaky.“

VO SVETLE NOCÍ

Čas je ten stroj pre príjem priestoru.
Noc dáva šancu géniovi loci,
aby nás skúmal – oko k priezoru:
akí sa javíme vo svetle nocí.
Akí sme, keď nás spánok prežiarí
a na snímke sa chveje tieň – tieň čoho?
zla? pasívneho dobra?, v pohári
rmut na dne svedčí, čoho bolo mnoho?
Čas je ten stroj pre príjem priestoru.
Hľa, lúč, čo prestupuje človeka:
lom svetla, posun, vlastný iba rokom,
v nás – priestor pre budúcu pokoru.
Svit vesmíru keď nami preteká,
len ako keby odsunul nás bokom.

O DETEKTÍVKE

Kornela Földváriho, prozaika, publicistu, výtvarného a literárneho kritika, prekladateľa a priekopníka mnohých žánrov v umení – spomeniem len, že patrí k najlepším znalcom slovenskej karikatúry, komiksu, je milovníkom a znalcom dobrodružnej literatúry - netreba čitateľom Slovenských dotykov podrobnejšieho predstavovať. Takmer každá knižka tohto trencianskeho rodáka – (narodil sa 13. februára 1932) - bola recenzovaná, alebo anotovaná v tomto časopise.

Jeho najnovší opus je venovaný detektívke, „najhriešnejšiemu literárnemu útvaru, ktorému niektorí horlivci pripisovali vinu za kazenie mládeže i tajnú propagáciu kapitalistického spôsobu života“. Knižka *O detektívke* je dedikovaná autorovej sestre Irene Lífkovej, prekladateľke z poľštiny a angličtiny, ktorej prózy by si zaslúžili samostatné vydanie. Hovorím a píšem o tom odvtedy, čo som mal možnosť sa s nimi aspoň trochu oboznámiť. Motto ku knihe je od Raymonda Chandlera, ktorý napísal: „Ukážte mi človeka, muža alebo ženu, ktorý neznaša detektívky a ja vám ukážem hlupáka. Možno učeného, ale napriek tomu hlupáka.“ Knihu možno

čítať ako čitateľský denník, lebo Földvári venoval pozornosť jednotlivým autorom, ich detektívom a fámulusom. Pôvodne, ešte začiatkom šesťdesiatych rokov, napísané doslovy k detektívkam v priebehu rokov rozšíril, či prepracoval na malé štúdie. Pozoruhodná je kapitola venovaná slovenskej detektívke, z ktorej prinášame úryvok.

Od Edgara Allana Poea, cez Sira Arthura Conana Doyleho, Rexa Stouta, Raymonda Chandlera, Gilberta Keitha Chestertona, Agathu Christie, Dorothy Sayersovú, Roberta van Gulika až po Karla Čapka, či predstaviteľov slovenskej detektívky Katarínu Lazarovú, Petra Horana, Dominika Dána alebo Danielu Kapitáňovú, a to nespomínam všetky mená, približuje metódu, spôsoby a prostredie sveta detektívky. Obsiahol vlastne stošesťdesiat rokov histórie tohto literárneho žánru. Priznám sa, že po prečítaní knihy som si hneď vypísal, po ktorých autoroch a ktorých ich knihách by som mal siahnuť.

Je to skvelá príručka, ktorá by milovníkovi tohto žánru, nemala v knižnici chýbať.

Jatech Čelko

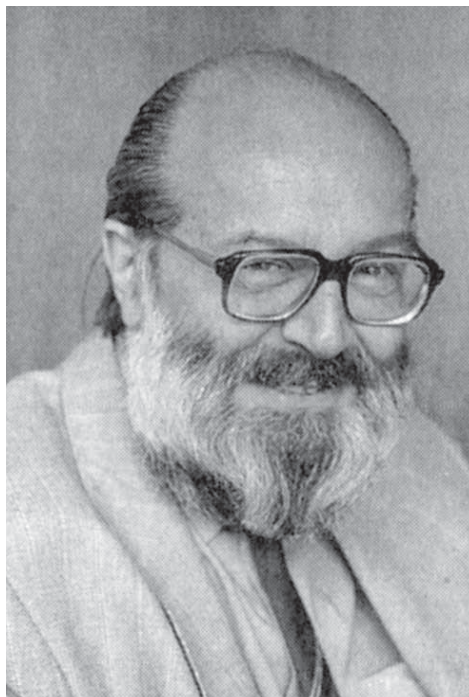
ÚRYVOK

Spojenie „slovenská detektívka“ znie ako jedna z Janovicových najkrajších anekdot. Povedať, že bola Popoluškou, by bolo neprimerane zveličené. Prakticky nejstvovala. Nenašlo sa pre ňu miesto v neutešených podmienkach, v ktorých Slováci vyrastali ako dieťa v sirotinci. Neláskavé dejiny im do hlavy natĺkli cit pre povinnosť, smrteľnú vážnosť a podozrievavosť. Nebola to ich vina, ale rozhodne ani najlepšia výbava do života.

Nehovoriac o tom, že keď v ďalekom svete vznikala detektívka, naša literatúra mala evidentne iné problémy. Vášnivo povedzme diskutovala, v akom jazyku má vlastne písať. Najmä sa však dlhé desaťročia borila o holú existenciu. Musela plniť množstvo záchranných funkcií a klesala nielen pod presilou úloh, ale aj pod farchou zodpovednosti, ktorú si sama naložila na plecá. V tejto situácii najsilnejšia zbraň detektívky, ktorou víťazila od svojho zrodu – napätie a vzrušujúce dobrodružstvo, bola u nás paradoxne jej handicapom. Úsilie literatúrou popri iných funkciách aj pobaviť čitateľa sa jednoducho nepripúšťalo.

Pritom Chesterton už na samom prahu 20. storočia vo svojej *Obrane detektívok* vehementne vyvracal poveru, že najširšie vrstvy ich obľu-

bujú len preto, že ide o zlú literatúru. Pokiaľ by sa táto apológia vtedy dostala do rúk jeho slovenským kolegom, sotva by kohosi presvedčila. Dokonca ani len poeticky obrazným vyjadrovaním, ktoré akoby chcelo osloviť vrúcny vzťah generácií našich literátov k rozprávkam. („Svetlá mesta začínajú žiarif ako oči nespočetných škriatok, ktorí ochraňujú drsné tajomstvo...“) V čase, keď vlna popularity Sherlocka Holmesa lámala vo svete rekordy,

martinský Kníhtlačiarsko-účastinársky spolok roku 1909 odmietol jeho slovenský preklad s odôvodnením, že „dielo svojím obsahom tiež sotva by sa hodilo pre naše obecnstvo“.

Aj táto nedôvera potvrdzuje „žánrovú nevyhranenosť“, ktorú v analýze medzivojnového obdobia konštatuje Oskar Čepan. „Dobrodružný detektívny, špionážny, policajný a príbuzné románové typy, udomácnené v diferencovanejších literatúrach,“ podľa neho „ešte sa nestihli vyvinúť v špecifickej podobe. Nedostatok domácej produkcie nahrádzali hojné preklady a import z českej, maďarskej a nemeckej jazykovej oblasti.“

Nedôvera pretrvávala aj keď povolil likvidačný tlak. Detektívka bola pre naše poetické dušičky naďalej „nízky“ žáner, ktorý kazí vkus. Po februári 1948 k tomu pribudlo oveľa nebezpečnejšie obvinenie, že propaguje prehnutý západný spôsob života. Situácia sa začala meniť s blížiacim sa ideologickým odmäkom. Vydavateľstvo Smena roku 1964 Benzimrovou *Chodbou smrti* odštartovalo reprezentatívnu detektívnu edíciu Labyrint a krátko na to Slovenský spisovateľ siahol rovno k prameňom a dodnes populárnu Zelenú knižnicu otvoril niekoľkozväzkovým výberom z Doyleho *Sherlocka Holmesa*. Žiaľ, ani toto „legalizovanie“ nemalo výraz-

nejší vplyv na rozvoj domácej detektívky, neinšpirovalo nových autorov – mám na mysli, pravdaže, publikovateľných.

Situáciu už v 19. storočí výrazne poznačilo apatické mlčanie. (Pokiaľ by sme, pravdaže, nechceli za detektívku vyhlásiť *Sirotu Podhradských*). Na nedotknutom úhore sa odráža iba próza LUDOVÍTA KUBÁNIHO *Pseudo-Zamojski* – i keď nie detektívka, len „skutočná kriminálna epizóda“, ako ju sám označil pri uverejnení v Sokole (1861). Pritom približne v tom čase napodiv práve legendárne prvé ročníky Hurbanových Slovenských pohľadov (1847 – 1852) dosť pravidelne uverejňovali čosi ako súdničky: známe kriminálne aféry zo sveta. Travičské škandály vznešených francúzskych rodov, bankové machinácie Rotschildovcov, podvodné verbovanie vystahovalcov do Ameriky (redakcia bola, pravdaže, proti vystahovalectvu), ale aj prípad maďarského beľára, ktorý zaútočil na žandára...

Vladimír Petrík hľadá začiatky žánru u nás v zošitových kriminálnych príbehoch, ktoré v dvadsiatych rokoch začal vydávať GUSTÁV ADOLF BEŽO (1890 – 1952) a pod pseudonymom BIELOHORSKÝ napísal do nich niekoľko vlastných próz o úspešnom, pravdaže, slovenskom detektívovi Ivanovi Hronovi. (*V driapach smrti, Vražda v dome bankárova, Žltý gombík* – všetky 1925) Príbeh *Stolár a kravata* (1926) vari najviac prezrádza, že Bežo bol pozorným čitateľom *Sherlocka Holmesa* a jeho detektív podobne ako Doylov hrdina sa usiluje z detailov odevu a z drobných faktov vydedukovať riešenie i páchatela. Žiaľ, bez jeho virtuozity a elegancie.

PETER SUCHANSKÝ (1897 – 1979), autor cestopisných i dobrodružných kníh o Brazílii, vo svojom jedinom verneovskom sci-fi *Záhľadné lietadlo* (1931) nemá vyslovene detektívne motívy, no základná zápleтка sa krúti okolo hľadania kľúča na dešifrovanie „záhadného“ telegramu deduktívnymi úvahami. Zato z dielne otca-zakladateľa slovenskej sci-fi ALEXANDRA VAŠKA (1901 – 1978) vyšli až dve „nenáročné detektívno-dobrodružné prózy“ *V drápanoch satana* a *Záhľadná sfinga* (obe 1934). Žiaľ, rovnako ako celé Vaškovo dielo aj ony sú pre tento žáner len kvantitatívnym prínosom. A jeho žiak, budúci

autor prvej vlny slovenskej sci-fi JÁN KRESÁNEK-LADČAN (1919 – 1990) v ostravskom Slovenskom Večerníku dokonca už ako šesťnásťročný uverejnil na pokračovanie naivnú detektívku *Smaragd vraždí* (1935).

Nevynorilo sa však nijaké významnejšie meno či aspoň príslub. S jedinou výnimkou: v tridsiatych rokoch JÉGÉHO poviedka *Mudrci a kliniec* v Slovenských pohľadoch. Ironicky v nej zachytil dedinských „mysliteľov“, ako dedukujú, kto zapríčinil, že krava prehltila kliniec. Sviežo napísaná, s racionálnym ťahom na cieľ – no ojedinelá a bez nasledovníkov. Pokiaľ by sme za neho nepovažovali VILIAMA KOPEČNÉHO (1899 – 1980), ktorého dve detektívky *Tajomná smrť Oskara Horáka* (1939) a *Prípad doktora Lamača* (1946) „vyzneli nepresvedčivo“, prípadne „izolovaný pokus o psychologicko-detektívny román“ (Čepan) JOZEFA ANTOŠÍKA (1912) *Začarovaný kruh* (1941).

Nejaké viac či skôr menej vydarené pokusy, zväčša pod pseudonymom, sa možno vyskytli v záplave zošitových románov, ktoré mali za vojny nahradit' odsudzované české Rodokapsy a Rozruchy. Povedzme Svetové, Nové, Moderné či hrubšie (vlastne už paperbacky) Vybrané a Chýrne romány. (Dá sa predpokladať, že prinajmenšom detektívne črty má niektorý zo šiestich „Modromov“, ktoré v rokoch 1941 – 1943 vyvolal spomenutý Kresánek-Ladčan, aj keď v tom čase už smeroval

k svojmu prvému sci-fi románu *Pieseň džinov*, 1944).

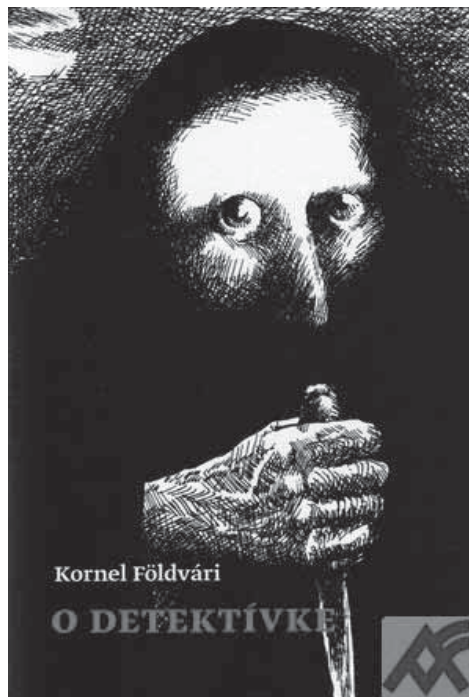
Aké-také podmienky na normálnu existenciu sa detektívke začali črtať až po oslobodení. I keď s nástupom monopolného socialistického realizmu o ne veľmi skoro prišla. Pokiaľ sa vôbec mohlo písať o zločine, príbeh sa z dôvtipného pátrania zmenil na triedny boj. Zaplavili nás šíky zločinných kulakov, miliónárov a imperialistických špiónov. (Veľmi pohotovo dokonca v sci-fi detektívke RUDA MORICA (1921 – 1985) *Príbeh Tubercilín* z roku 1959). A proti nim skvelí nadľudia zo socialistickej bezpečnosti; zočivoči ich dokonalosti by detektív-amatér jednoducho neobstál.

Vďaka týmto anjelským bytostiam aj v prvých serióznejšie sa tváriacich detektívkach zo šesťdesiatych rokov vládol ešte falošný tón. Prípoemeňme aspoň jemnú umeleckú dušu a zároveň kapitána bezpečnosti Zárubu, dieťa ambiciózneho autora trilógie politických románov *Živly* EMILA B. ŠTEFANA (1920 – 2000). Jeho štyri detektívky (*Druhý kríž*, 1963, *Prípad z druhej ruky*, 1964, *Prípad kameramana Ortena*, 1965, *Alibi na pondelok*, 1968) prinášajú skôr rutinu ako literárne kvality.

Veľkým prínosom nebol ani *Dom bez okien* (1963) JOZEFA A. TALLA (1924 – 1979). Scenáristovi pol tučta úspešných detektívnych filmov sa nepodarilo v románe vyklenúť oblúk detektívneho pátrania. Pôsobí skôr ako nedotiahnutá skica, ktorá zužuje možnú škálu podozrivých a nechtiac obnažuje páchatela, čím prirodzene trpí napätie.

Prielom znamená nástup KATARÍNY LAZAROVEJ (1914 – 1995). Vo svojich detektívkach (*Kňažná z Lemúrie*, 1964, *Interview s labuňami*, 1966, *Kavčie pierko*, 1967, *Putovanie svätej Anny*, 1968, *Vkolaci*, 1970) v mechanizme oficiálneho pátrania postupne vybojovala súkromnému detektívovi aj u nás právo na existenciu. V románe *Kavčie pierko* navyše demonštrovala, akou sondou do spoločnosti môže byť detektívka dokonca i v spoločenskom systéme, kde musí zápoliť s cenzúrou.

Žiaľ, po tomto spoločensky závažnom príbehu jej romány mimoriadnu úroveň už nedosiahli. No i tak jej úsilie má kľúčový význam pre ďalšiu existenciu žánru.

Soňa Kovačevičová sa narodila 12. decembra 1921 v Liptovskom Mikuláši a zomrela 27. decembra 2009 v Bratislave. Bola významnou slovenskou etnografkou a kultúrnou historičkou. Pochádzala z rodiny národne uvedomelých predprevratových Slovákov, mikulášskych Žuffovcov a Šimkovcov, ktorí boli spriaznení s ďalšími liptovskými patricijskými rodinami.

Po maturite na Hodžovom gymnáziu v Liptovskom Mikuláši, z ktorého vyšlo veľa popredných dejateľov slovenskej vedy a kultúry, študovala germanistiku, romanistiku, neskôr národopis na Slovenskej univerzite v Bratislave. Pracovala v Národopisnom ústave Slovenskej akadémie vied, po prepustení sa ešte dvakrát do akadémie vrátila. Okrem toho pracovala v SLUKu, ÚLUVe, Slovenskom ústave pamiatkovej starostlivosti a ochrany prírody.

Za svoj mimoriadny prínos v kultúre a vede dostala významné ocenenia. V roku 1982 na základe prác poukazujúcich na vzťahy medzi slovenskou a európskou kultúrou jej bola udelená Herderova cena, za zásluhy v spoločenských vedách, Národná cena Slovenskej republiky za vedu, cena Významná osobnosť SAV, Zlatá medaila Ľudovíta Štúra SAV. Dvadsať rokov viedla kolektív, ktorý vypracoval Etnografický atlas Slovenska. Toto mimoriadne dielo získava

lo v roku 1991 Národnú cenu Slovenskej republiky. Medzi ďalšími oceneniami bola Cena Júliusa Satinského „Bratislavské učuoriedky“ a ako jedno z posledných ocenení jej pred rokom bola udelená Cena predsedu Národnej rady Slovenskej republiky za mimoriadny prínos v kultúre.

Je autorkou štúdií v mnohých kolektívnych prácach, spomeniem len Slovenské ľudové umenie I., II., autorkou kníh Ľudový odev Hornom Liptove, Ľudová plastika, Ľudové výtvarné umenie, Knižný drevorez v ľudovej tradícii, Vkus a kultúra ľudu, Človek a tvorca, Človek a jeho svet na obrazoch od stredoveku až na prah súčasnosti, Liptovský Sv. Mikuláš - mesto spolkov a kultúry, autorkou mnohých popularizačných a spomienkových statí.

V spomienkach *Preskakovanie polienok* priblížila svoje detstvo v širokom kruhu známej mikulášskej rodiny, ktorá bola spriaznená rodinnými a priateľskými väzbami s mnohými významnými predstaviteľmi slovenskej, ale aj českej kultúry a politiky. Z knihy vyplýva láska k rodine, prírode, úcta k ľuďom a prostrediu. Oslávila v nej mešťanstvo ako stav a dotýka sa mnohých páľčivých otázok našej minulosti v dvadsiatom storočí. Málokedy som čítal takú pútavo napísanú knihu slovenskej autorky. Vojtech Čelko

SOŇA KOVAČEVIČOVÁ-ŽUFFOVÁ PRESKAKOVANIE POLIENOK

(ÚRYVOK)

Stolovalo sa na naškrobených damaškových obrusoch a jedlo bolo podávané na striebre. Podobne to bolo v prázdninových hoteloch pri mori v Taliansku a Juhoslávii. V Rakúsku zase bolo možné prenocovať v čistých a útulných horských penziónoch. Naše horské chaty boli síce spartánske, ale vyznačovali sa poriadkom.

Podstatný úpadok v mestách i dedinách nastal v pohostinstve po roku 1945. Prvý raz sme boli na výskume po oslobodení v okrese Vráble na slovensko-maďarskom pomedzí, ktoré počas vojny pripadlo Maďarsku. V bohatých dedinách nebolo elektriny, vody ani záchodov, dezinfekciou bola pálenka. Druhú skúsenosť som nadobudla počas fotografovania pre publikáciu Slovenské ľudové umenie. Potravinu boli na lístky, ale zasýtiť sa bolo možné zeleninou a ovocím, chlebom a bryndzou. Horšie to bolo so spávaním. V Ľubochni, slávnom kúpeľnom stredisku, sme spali na zemi traja pod jednou perinou. V Martine, pred vojnou známom pohostinstve, sme za úplatok dostali dve izby. V mojej boli špinavé periny so znakmi lásky na obliečkach. Privolaná chyžná odvetila, že kde by prišli, keby po každom hosťovi preobliekali periny. Spolucestujúcich chlapov som ráno našla sedieť na stole, ktorého nohy stáli v lavóroch. Bola to obrana proti ploščiciam, ktoré ich v noci v posteliach žrali. Na

výskume v Gelnici zase bola posteľ položená na drevených kládkach a na WC sa chodilo cez spáľňu mužov. Raz sme na čele s doktorkou Bokesovou, vedúcou súborového hnutia na povereníctve, boli ako prísediace na folklórnom festivale v Martine. Večer sme s vedúcimi, ktorí boli ešte v krojoch, na izbe pri víne prediskutovali ich trápenia. Policajná razia nás zabásla ako ľahké ženy, ktoré chcú vari zviazať nevinných vidiečanov. Zachránilo nás len úradné písmo, ktoré mala Bokesová v kabelke. Raz sa nám ohlásila návšteva z Budapešti. Pretože by v hoteli ako cudzinci platili vysoké noclažné, prepustila som im svoju izbu a ja som mienila noc stráviť v hoteli, čo však vôbec nebolo jednoduché. Keď som si objednala izbu, vyslali ma najprv na políciu, kde mi po dlhom handrkovaní vydali potvrdenie, že môžem ako Bratislavčanka nocovať v bratislavskom hoteli.

Celkom inakšie to bolo v hoteloch v Prahe a Karlových Varoch. Pravdepodobne to súviselo s tým, že hneď po vojne veľké hotely Alcron, Ambassador, Pupp zabrali pre hostí zo západu. Tým si udržali náležitý štandard. Ale aj menšie pražské hotely mali svoju úroveň. Ale nebolo tomu ináč ani vo vojnovy zničenej Varšave, Vroclavi, Štefíne či Budapešti. Nielen izby boli komfortné, ale prepychová bola aj strava.

V predrevolučnej ošarpanej Budapešti ma však zarazilo, že kolega, ktorého som do kaviarne pozvala na kávu, odmietol vstúpiť, že si to vraj nemôže dovoliť.

S podobným javom som sa stretla v Moskve, keď sme našu sprievodkyňu, vedeckú pracovníčku akadémie, pozvali na obed do hotela Rossija. Prezradila nám, že tam smú ísť len „inostranci“ na pas.

Podivuhodné bolo pohostinstvo i v kúpeľných strediskách východného bloku. Napríklad v Soči, kam som sa vybrala kvôli vraj zázračnej klimatickej liečbe psoriázy, nás s mladšou dcérou Evou ubytovali vo výberovom odborárskom hoteli pri mori, medzi palmami a ružami. Pre „inostrancov“ zo západu i východu bola vyhradená – a ohradená – udržiavaná pláž, kde boli dokonca čisté sprchy a toalety. Dva dni po príchode „nám z východu“ zakázali vstup do tohto „luxusu“ a povedali, že to je len pre západných turistov a nám že stačí verejná pláž, ktorá bola špinavá a neudržiavaná. Až po veľmi ostrých a dôrazných protestoch u riaditeľa hotela, akýmže právom uprednostňuje „kapitalistov“ a čo mu hovorí proletársky internacionalizmus, sme boli znovu vpustení na hotelovú pláž. Ráno pred odchodom však prišla chyžná, spočítala uteráky, vešiaky a posteľnú bielizeň. Len s jej potvrdením sme mohli izbu opustiť a ísť do autobusu.